

WAAR SCHOOL

EN

Verhalen en lessen uit interdisciplinaire leeromgevingen
in Leidsche Rijn en Vleuten / De Meern

Marlijn Dingshoff, Marleen Kwant en Anton Boonen
Lectoraat Duurzame Gemeenschappen
Hogeschool Utrecht

WIJK

ELK AAR

VINDEN

Inhoud

Inleiding	1
Hoofdstuk 1 De kracht van verhalen	3
Verhaal 1 De noodzaak van interdisciplinair samenwerken in en rond de school	4
Verhaal 2 Samen opleiden verstevigt de pedagogische basis in de wijk	8
Verhaal 3 Pionieren in het ontwerpen van een interdisciplinaire leeromgeving	12
Verhaal 4 Een interdisciplinaire leeromgeving vraagt veel, maar is een verrijking voor stagiair én school	17
Verhaal 5 Onderwijsassistenten als schakel tussen leerling, leerkracht en andere professionals in de school	22
Verhaal 6 Interdisciplinair opleiden als gezamenlijk leerproces	26
Verhaal 7 Anders leren en opleiden betekent ook: anders organiseren	29
Hoofdstuk 2 Lessen, succesfactoren, uitdagingen en handelingsperspectieven voor interdisciplinair samenwerken in opleidings- en beroepspraktijk	33
Kritische succesfactoren	34
Risico's en uitdagingen	37
Aanknopingspunten voor handelingsperspectieven	38
Hoofdstuk 3 Van gezamenlijke zoektocht naar structurele praktijk	43
Gebruikte literatuur	46
Begrippenlijst	47

Inleiding

Deze publicatie bundelt ervaringen en geleerde lessen uit een pilot met twee interdisciplinaire leer- en opleidingsomgevingen vanuit het programma Utrecht Leert Vernieuwend Opleiden (ULVO) in schooljaar 2024-2025. Deze twee leeromgevingen, in en rond vier PO- en VO- scholen in de Utrechtse wijken Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern, zijn een jaar lang gevolgd. De publicatie is opgebouwd rond zeven verhalen uit deze innovatieve, lerende praktijken, die de noodzaak, de uitdagingen en de opbrengsten van samen opleiden en leren, over de grenzen van het educatieve, sociale en pedagogische domein heen, illustreren.

De lessen die hieruit geleerd kunnen worden, staan beschreven in hoofdstuk 2 en bieden aanknopingspunten voor het (door)ontwikkelen en verduurzamen van deze en andere innovatieve leer- en opleidingsomgevingen waarin de krachten uit deze verschillende domeinen worden gebundeld. Met als doel: bouwen aan een cultuur van samen leren, samen opleiden én samen werken aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren; in de wijk, op school, in het buurthuis, op de sportclub, op straat, in de speeltuin en thuis.

Utrecht Leert Vernieuwend Opleiden (ULVO)

Het programma 'Utrecht Leert Vernieuwend Opleiden' (ULVO) is in 2023 gestart vanuit Onderwijsregio Utrecht Stad om het kwantitatieve en kwalitatieve lerarentekort aan te pakken en samenwerking te bevorderen ter versterking van de pedagogische basis. ULVO zet in op het verbinden van de expertise van partners in de beroepspraktijk (primair (PO), voortgezet (VO) en gespecialiseerd onderwijs (GO), welzijnswerk, kinderopvang, sportorganisaties en het samenwerkingsverband) en de opleidingspraktijk (hogescholen, mbo's en universiteiten) waarin studenten worden opgeleid als toekomstige professionals in het educatieve, sociale en pedagogische domein.

Binnen ULVO zijn twee interdisciplinaire leeromgevingen ingericht op en rond drie basisscholen en een 10-14-school in de wijken Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern. Studenten van verschillende educatieve, sociale en pedagogische mbo-, hbo- en wo- opleidingen¹ lopen daarin samen stage op school en in de wijk, en vormen

¹. Social work, Ecologische pedagogiek, Vaktherapie, Pabo, Docent muziek, Tweede- en eerstegraads lerarenopleiding voortgezet onderwijs, Pedagogisch educatief professional en Onderwijsassistent.

leernetwerken waarin zij hun kennis en ervaringen delen en aan gezamenlijke opdrachten werken. Zij worden begeleid door opleiders uit de beroepspraktijk (de leerkrachten/docenten en schoolopleiders in de scholen en professionals van sociale en pedagogische organisaties in de wijk) en van de betrokken opleidingen (instituuтоopleiders).

(Onderzoeks-)aanpak

De centrale vraag in deze publicatie luidt: Hoe ontwikkelt de interdisciplinaire samenwerking tussen opleidings- en praktijkprofessionals en met studenten in het pedagogische, sociale en educatieve domein zich in, tussen en over de interdisciplinaire leer- en opleidingsomgevingen van ULVO?

Om deze vraag te beantwoorden, zijn twee deelvragen geformuleerd: (1) wat zijn kritische succesfactoren voor het effectief samen leren en opleiden in deze interdisciplinaire opleidings- en beroepspraktijken? En (2) wat zijn risico's en uitdagingen hierbij?

In het schooljaar 2024–2025 heeft een praktijkonderzoeker van het lectoraat Duurzame Gemeenschappen (Hogeschool Utrecht) in beide leeromgevingen van ULVO systematisch meegekeken hoe studenten, praktijkprofessionals en instituutoopleiders samen leren en werken binnen deze innovatieve setting. Hierbij werd gebruik gemaakt van participerende observatie (Van Lieshout, Jacobs & Cardiff, 2021) tijdens leernetwerkbijeenkomsten met studenten, instituutoopleiders en praktijkopleiders, alsook tijdens overleggen tussen opleiders en (interviews) bijeenkomsten van ULVO. Daarnaast zijn semigestructureerde individuele en duo-interviews afgenomen met in totaal 19 deelnemers –onder wie studenten, instituuts- en praktijkopleiders en schoolleiders van de opleidingsscholen – waarin zij hun ervaringen met de interdisciplinaire samenwerking deelden. De verzamelde inzichten uit deze observaties en gesprekken zijn verwerkt in zeven verhalen die in het volgende hoofdstuk worden gepresenteerd en die elk een ander perspectief op het samen leren en opleiden in deze context belichten.

De observaties, gesprekken en interviews zijn theoretisch ingebed aan de hand van twee centrale kaders: de theorie van sociaal kapitaal (Bourdieu, 1986; Claridge, 2020; Verharen & Rözer, 2022) en de leertheorie van boundary crossing (Akkerman & Bakker, 2011, 2012; Dingshoff et al., 2023). De eerste biedt inzicht in hoe relaties, vertrouwen en wederkerigheid de samenwerking versterken binnen en tussen de verschillende domeinen. De tweede richt zich op leren en samenwerken over de grenzen van disciplines, organisaties, culturen of contexten heen en vormde niet alleen het analytisch kader van dit onderzoek, maar werd ook expliciet benut als centrale leertheorie door de professionals binnen de leernetwerken. Hierdoor werden theorie en praktijk met elkaar in dialoog gebracht. ●

H1

**De kracht
van verhalen**

Verhaal 1

De noodzaak van interdisciplinair samenwerken in en rond de school

‘Het helpt de leerlingen én
neemt de leerkracht werk uit handen.’

Eén van de redenen om aan de slag te gaan met de interdisciplinaire opleidingspraktijken van ULVO, zijn de uitdagingen waar onderwijsprofessionals op veel scholen mee te maken hebben. Maatschappelijke problemen vinden hun weerslag in de klas en zijn soms te complex om als leerkracht alleen, of vanuit één domein op te pakken. Ook in de leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn/Vleuten de Meern hebben onderwijsprofessionals hiermee te maken. Daar wordt zichtbaar dat interdisciplinair opleiden en samenwerken kan bijdragen aan oplossingen.

Onderwijsprofessionals die in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern bij ULVO zijn aangesloten, zeggen een toename te ervaren van bepaalde problematiek, die ze niet (meer) alleen kunnen oplossen. Ze noemen brutaal of orde verstorend gedrag in de klas, minder gezag voor de leerkracht, grof taalgebruik of leerlingen die fysiek worden bij conflicten. Daarnaast zien ze een groeiende groep kinderen die overgevoelig is voor prikkels en leerlingen die lijden onder prestatiedruk.

Voor leerkrachten is het niet altijd makkelijk om hier goed op in te spelen. Zij hebben niet alleen te maken met die ene leerling die extra aandacht nodig heeft, of een klein groepje dat de les verstoort, maar met een hele klas. Te veel focus op één kind, of een groep, gaat ten koste van de andere leerlingen. Bovendien geven onderwijsprofessionals aan, dat zij niet altijd weten hoe ze met bepaalde uitdagingen om moeten gaan.

Een basisschoolleerkracht in één van de leeromgevingen in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern vertelt: ‘Over bepaalde dingen hebben wij als leerkracht gewoon niet voldoende kennis. Een collega vertelde me laatst dat ze echt niet meer wist hoe ze het moest doen; ze spreekt een leerling dan aan, maar die luistert niet.

Dan zet ze een consequentie in: even afkoelen buiten de klas. Maar dat helpt ook niet. En als je dan de ouders betreft, zeggen die die dat ze thuis tegen hetzelfde aanlopen. Wat doe je dan?'.

Werkplezier en werkdruk

Deze leerkracht ziet, dat de huidige aanpak bij sommige kinderen 'gewoon geen effect meer heeft' en vraagt zich af: 'Als dit regelmatig gebeurt bij bepaalde leerlingen of groepen, moet je dan steeds harder straffen, of nieuwe consequenties bedenken? We blijven het natuurlijk in de klas bespreken: hoe ga je met elkaar om, wat is helpend en niet-helpend gedrag? Onze leerlingen kunnen dat in de les ook prima navertellen. Maar, je ziet het niet terug in de praktijk. Hoe zorgen we er nu voor dat dit gedrag stopt?'. Zij ziet kansen in meer samenwerking met professionals van de sociale organisaties in de wijk, met wie ze nu in de nieuwe interdisciplinaire leeromgeving op haar school samenwerkt: 'Deze collega's hebben wél bepaalde kennis. Zij kijken met een andere blik en kunnen vanuit hun expertise met onze leerlingen werken. Dat is niet alleen fijn voor onze leerlingen, maar ook voor de leerkrachten, als het gaat om werkplezier en werkdruk.'

*'Het is een tendens die we zien binnen de basisscholen.
Dat vraagt dat er simpelweg meer aandacht
uitgaat naar burgerschap, naar dingen die spelen
in de samenleving. De school is – of we dat nou willen
of niet – steeds meer ook een opvoedkundig instituut.'*

De school als mini-samenleving

Een andere professional, die als opleider van hbo-studenten Social work, Ecologische pedagogiek en Vaktherapie is aangesloten bij de interdisciplinaire opleidingspraktijk op een school in Leidsche Rijn, ziet ook hoe 'haar' studenten op die manier kunnen bijdragen in de school – een plek waar zij normaal gesproken niet snel terecht zouden komen voor hun stage: 'Zo'n school is een mini-samenleving, er gebeurt ontzettend veel. Ik zie dat leerkrachten dat voor een groot deel zelf opvangen. Met een fijn klimaat in de klas, door sterk les te geven en goede uitdagingen te bieden. Maar je kunt niet alles opvangen. Bijvoorbeeld bij overprikkelde kinderen die even de klas uit moeten. Een leerkracht kan daar niet altijd achteraanhollen – hoe goed en hoe graag die dat ook zou willen of kunnen.

Ik zie dat onze studenten dan een rol kunnen pakken. Dat helpt deze kinderen én neemt de leerkracht ook werk uit handen.’.

Ze geeft een voorbeeld: ‘Een leerling had het moeilijk in de klas. Eén van onze stagiaires Vaktherapie nam het even over van de leerkracht. Ze maakte een wandeling met het kind, luisterde naar wat er precies aan de hand is, ging erover in gesprek. Uiteindelijk gaat zo’n mannetje dan vrolijk naar huis. En hij kan die nacht weer goed slapen, wat daarvoor lastig was. Zoiets kan een leerkracht misschien ook een keer doen, als het om een incident gaat. Maar; dit zijn geen incidenten meer. Niet op dit moment in de samenleving. En een leerkracht heeft nog 27 andere kinderen in de klas.’.

Samen, vanuit verschillende oogpunten

Een professional die bij één van sociale wijkorganisaties werkt, ziet dit ook en zegt: ‘Die docenten hebben gewoon heel veel op hun bordje. Maar de vraagstukken die spelen zijn wel belangrijk. Vanuit het sociaal domein kunnen we daarin samen optrekken met de school. De meerwaarde is dan dat niet alles bij die docent hoeft te liggen, maar dat je het samen doet, vanuit verschillende oogpunten.’. Haar collega die als sociaal werker in de buurt actief is, vult aan: ‘Het is een tendens die we zien binnen de basisscholen. Dat vraagt dat er simpelweg meer aandacht uitgaat naar burgerschap, naar dingen die spelen in de samenleving. De school is – of we dat nou willen of niet – steeds meer ook een opvoedkundig instituut.’.

*‘De wereld wordt complexer, de samenleving
wordt complexer en dat geldt ook voor de
context van de school.’*

Deze ontwikkelingen zijn voor de schoolleiders van drie basisscholen in deze wijk de reden om aan te sluiten bij de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO. Eén van hen legt uit: ‘Wij zijn ingestapt omdat we zien dat onderwijs tegenwoordig meer is dan een leerkracht die onderwijs geeft aan een groep kinderen. We zien het echt als kans om andere domeinen betrekken bij wat er binnen de school gebeurt, om meer samen te werken met onze sociale partners in de wijk. Een andere schoolleider voegt toe: ‘Uit de jaarlijkse jeugdmonitor Utrecht blijkt dat er veel prestatiedruk is bij kinderen. Als je kijkt naar hun algemene welzijnsgevoel... dat is schrijnend.’. Hun collega beaamt dit: ‘De wereld wordt complexer, de samenleving wordt complexer en dat geldt ook voor de context van de school. Dus het is mooi als we dan een beetje die hokjes uit kunnen komen.’.

Lerarentekort

De schoolleiders zien ook kansen naast de sociale ondersteuning van leerlingen door andere professionals in de school. Ze benoemen bijvoorbeeld de inzet van onderwijsassistenten, die delen van de instructie overnemen. Of sportcoaches die gym geven op school en studenten kunst en muziek die vaklessen verzorgen. Hierdoor krijgen leerkrachten weer meer ruimte voor goed onderwijs. Een schoolopleider benoemt daarbij ook het lerarentekort: 'Daar worden we allemaal bang voor gemaakt. We moeten bedenken: hoe pakken we dit sámen goed aan.'

Als de werkdruk voor onderwijsprofessionals vermindert en zij zich goed op hun primaire taak kunnen richten, kan dat bovendien het werkplezier vergroten, is de gedachte. Dat maakt het vak weer aantrekkelijker voor toekomstige professionals.

*'Als leerkracht denk je al snel:
We zullen het wel weer zelf moeten regelen.
Maar dat hoeft dus helemaal niet.
Ik zie nu wat er mogelijk is en ik besef dat ik
het niet allemaal alleen hoeft te doen.'*

In de interdisciplinaire leeromgevingen in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern ervaren de huidige onderwijsprofessionals nu al op welke manier andere disciplines een rol kunnen spelen in hun school. Een leerkracht benoemt haar positieve ervaringen: 'Als leerkracht denk je al snel: We zullen het wel weer zelf moeten regelen. Maar dat hoeft dus helemaal niet. Ik zie nu wat er mogelijk is en ik besef dat ik het niet allemaal alleen hoeft te doen.' ●

Samen opleiden versterkt de pedagogische basis in de wijk

‘Door dit project worden de lijntjes korter.’

De interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern zijn niet alleen een middel voor studenten en professionals om van en met elkaar te leren en breder opgeleide toekomstige professionals op te leiden. Het samen opleiden heeft ook directe, positieve effecten op de dagelijkse werkpraktijk van onderwijs- en sociale professionals in de wijk.

Rond de kinderen die in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern wonen, spelen, sporten en naar kinderopvang, school en BSO gaan, werken veel verschillende professionals. Van leerkrachten en onderwijsassistenten tot sociaal werkers en buurtsportcoaches. Zij dragen er ieder vanuit hun eigen discipline aan bij, dat deze kinderen gezond, veilig en gelukkig kunnen opgroeien en daarvoor de benodigde kennis en vaardigheden opdoen. Toch weten deze professionals elkaar vaak nog niet goed te vinden. Ze werken in dezelfde wijk, met dezelfde kinderen, maar doen dat vanuit verschillende organisaties, met verschillende opdrachten en op uiteenlopende locaties en tijden.

Een deelnemer aan één van de twee interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in de wijk, werkzaam als instituutsopleider, zegt hierover: ‘Ik vind het wonderlijk dat in de wijk soms zoveel mensen met hetzelfde kind bezig zijn, zonder dat van elkaar te weten. Er ligt zoveel kracht in het feit dat professionals elkaar weten te vinden, ook als het niet om een specifieke casus gaat. Als we elkaar kennen en elkaars expertise begrijpen, kunnen we beter gebruik maken van elkaars krachten.’

Hieraan wordt binnen ULVO gewerkt in de innovatieve leer- en opleidingsomgevingen. Toekomstige professionals maken nu al kennis met elkaar en doen vaardigheden op rond interdisciplinair samenwerken. Naast de beoogde impact daarvan in de toekomst, heeft deze innovatieve vorm van opleiden ook positief effect in het huidige educatieve en sociaalpedagogische domein. Deelnemende praktijkprofessionals, zoals leerkrachten en sociaal werkers in de wijk, leren elkaar en elkaars expertise beter kennen in de gedeelde opleidingsomgeving, wat hun samenwerking rond kinderen in de wijk versterkt.

Kortere lijntjes

Dit gebeurt bijvoorbeeld tijdens de gezamenlijke leerbijeenkomsten voor studenten. Daarbij zijn zowel leerkrachten van de opleidingsscholen als sociale professionals uit de wijk aanwezig om hun kennis met de studenten te delen. Voor veel van deze professionals is het de eerste keer dat zij elkaar ontmoeten, of bij elkaar over de vloer komen. Want slechts een aantal scholen in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern heeft vaste medewerkers van de sociale wijkorganisaties die in de school met de kinderen werken. Op scholen waar dit niet zo is, is samenwerking tussen het sociale en het educatieve domein vaak beperkt.

Een sociaal werker die bij één van de interdisciplinaire leernetwerken van ULVO in deze wijk is aangesloten, zegt: 'Het is niet altijd makkelijk om een ingang te vinden bij scholen waar geen collega's van ons werken. Onderwijs was voor mij ook wel een blinde vlek. Met één school heb ik wat meer contact, puur doordat we in hetzelfde pand zitten. Maar verder werk ik vooral ná schooltijd, vanuit de buurthuizen. Dat maakt samenwerking met scholen lastig. Door dit project krijg ik meer zicht op de scholen en worden de lijntjes korter.'

'Dit soort bijeenkomsten is niet alleen leerzaam voor onze studenten, maar ook goed voor de samenwerking tussen onderwijs en de sociale basis hier in de wijk.'

Voor zowel de sociale als de educatieve praktijkprofessionals in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern wordt, door hun samenwerking rondom het opleiden van studenten, beter zichtbaar wat de ander kan bieden. Dat blijkt bijvoorbeeld tijdens een interdisciplinaire leerbijeenkomst, waar een sociale professional de studenten vertelt over het werk dat hij en zijn collega's doen met de kinderen in de wijk. Een aanwezige leerkracht zegt: 'Dit wist ik eigenlijk zelf ook niet zo goed.'. Ze geeft aan dat haar school weinig contact heeft met de sociale wijkorganisaties die ze nu leert kennen: 'We werken wel samen met het buurtteam, als er iets speelt met een individuele leerling. Maar daar zijn vaak wachtlijsten. Ik hoor nu dat we misschien wel iets aan het jongerenwerk of sociaal werk kunnen hebben. Dit soort bijeenkomsten is niet alleen leerzaam voor onze studenten, maar ook goed voor de samenwerking tussen onderwijs en de sociale basis hier in de wijk.'. Een andere leerkracht beaamt dit: 'Ik weet nu beter wat een sociaal werker of jongerenwerker precies doet en hoe ik die kan inschakelen.'.

Duurzaam versterken en verbeteren van de pedagogische basis in de wijk

De praktijkprofessionals in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern gaan, door hun ervaring met de versterkte samenwerking in de leeromgevingen, ook meer nadenken hoe bestaande structuren rond opgroeiende kinderen in de wijk duurzaam verbeterd kunnen worden.

Een onderwijsprofessional vraagt zich bijvoorbeeld af: 'Waarom heeft de ene school vaste medewerkers van de sociale wijkorganisaties en de andere niet? Kunnen we die inzet anders verdelen, zodat alle scholen iemand hebben? Of kan elke school een vast contactpersoon krijgen uit het sociale domein, iemand bij wie we terecht kunnen als we tegen een probleem aanlopen?'. Een hbo-opleider stelt: 'School is de plek waar alle kinderen verplicht elke dag komen. Als we zorgen dat ook zorg en welzijn dáár vast aanwezig zijn, kunnen we kinderen en ouders nog beter bereiken en ondersteunen.'

Ook professionals uit het sociale domein zien deze kansen. 'Ik denk dat het onze opdracht is om meer en beter met scholen samen te werken', vindt een sociaal werker. 'Die tendens zie je ook op stedelijk niveau. De vraag naar tienerwerk op basisscholen is enorm. Wat wij nu doen binnen ULVO, sluit naadloos aan bij waar we als sociale organisaties naartoe moeten groeien.'

*'Onze samenleving wordt steeds individualistischer.
Het is een goed voorbeeld voor de kinderen
als wij uit onze hokjes komen.'*

Aansluiten bij wat er speelt in de wijk

De sociale en pedagogische professionals die nu meedoen aan de pilot van ULVO, hopen wel dat hun studenten in de toekomst meer met echte, concrete praktijkvraagstukken in hun leeromgeving aan de slag gaan. Nu werken ze nog vaak aan theoretische casussen. Als studenten actuele vraagstukken oppakken die op dat moment spelen in de wijk of op school, kunnen ze nog meer direct bijdragen aan het vergroten van het welzijn van de jeugd in deze wijk', stelt een van de sociaal werkers. 'Dat is ook waar ik op hoopte toen we hiermee begonnen.'

Inmiddels wordt voor het komende schooljaar vanuit ULVO aan een constructie gewerkt die dat makkelijker maakt: studenten van alle betrokken opleidingen lopen dan nog steeds deels stage binnen de scholen, maar ze gaan ook meer de wijk in. Op die manier wordt de verbinding tussen school en wijk ook voor studenten steviger en kunnen ze makkelijker aansluiten op wat er speelt in de leefwereld van kinderen.

Ook de scholen zien dat als een kans. Een 'doorgaande lijn tussen wat er op school en buiten school gebeurt, dat is voor mij waar we uiteindelijk met z'n allen naartoe moeten', zegt één van de schoolleiders van een deelnemende basisschool in de wijk. Scholen zouden hierin, wat haar én de schoolleiders van twee andere betrokken basisscholen betreft, ook qua locatie een meer verbindende rol kunnen spelen. Het is namelijk de plek waar alle kinderen komen: 'De school is van iedereen, dat zou ik ook willen uitademen.'. De schoolleiders zouden graag zien dat sociale partners nog meer in het schoolgebouw kunnen werken: 'Dan wordt het nog makkelijker om van elkaar en elkaars praktijken te leren. Je zit bij elkaar, je ziet die kinderen gemeenschappelijk. Dat helpt enorm', verwacht één van hen.

'Als de school een plek is waar we partijen samen kunnen brengen, waardoor je wat meer zo'n gemeenschap kunt vormen; dat zou fantastisch zijn.'

De school als gemeenschap

Een andere schoolleider voegt daaraan toe: 'Het gaat ook over gemeenschapszin. Onze samenleving wordt steeds individualistischer. Het is een goed voorbeeld voor de kinderen als wij uit onze hokjes komen. Voor kinderen is het belangrijk om onderdeel te zijn van een gemeenschap. Als de school een plek is waar we partijen samen kunnen brengen, waardoor je wat meer zo'n gemeenschap kunt vormen; dat zou fantastisch zijn.' ●

Verhaal 3

Pionieren in het ontwerpen van een interdisciplinaire leeromgeving

‘Je moet blijven kijken; hoe zorgen we dat het voor iedereen waardevol is?’

In Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern werken schoolleiders, schoolopleiders, leerkrachten, sociale professionals uit de wijk en docenten van de betrokken opleidingsinstituten samen aan de vormgeving van de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO. Op en vanuit vier scholen en drie sociale wijkorganisaties ontdekken zij tijdens de dagelijkse organisatie en begeleiding van studenten gaandeweg wie het best welke rol kan aannemen en wat er nodig is om zo’n leeromgeving succesvol in te richten voor studenten én professionals.

Zo blijkt de praktijkbegeleiding van de hbo-studenten Social work, Ecologische pedagogiek en Vaktherapie die stagelopen op één van de scholen, toch een iets andere inrichting te behoeven dan vooraf gedacht. Omdat op de meeste van deze opleidingsscholen geen professionals uit het sociale domein werken die hen kunnen begeleiden, worden ze begeleid door de schoolopleiders. Maar deze constructie, waarin ze geen praktijkbegeleider vanuit hun eigen vakgebied hebben, vinden de docenten niet ideaal: ‘Ze missen een rolmodel,’ vertelt één van hen. Een collega vult aan: ‘de gebruikelijke meester-gezelverhouding ontbreekt soms en dat vraagt dan wel wat lijmwerk.’. ‘Studenten geven soms aan dat ze geen flauw idee hebben wat ze kunnen doen wanneer ze verhalen van leerlingen horen,’ vertelt een instituutopleider. ‘Maar het gaat soms om heftige problematiek. Ik heb daarom, ook vanuit een ethisch aspect, gezegd dat we moeten zorgen dat ze hierin óp de stage gecoacht worden, door een professional uit hun vakgebied.’.

De professionals van sociale organisaties in de wijk, die tot nu nog wat meer op afstand stonden en niet als directe praktijkopleiders meedraaien in de leeromgevingen, zijn het daarmee eens. Zij zien dat de schoolopleiders, die deze

studenten nu –net als de studenten van de pabo en de lerarenopleiding– formeel begeleiden, die rol niet altijd goed kunnen vervullen. ‘Zij missen soms expertise. Ze verwachten bijvoorbeeld dat deze studenten opdrachten doen in een soort van pabo-setting. Maar een social worker leert niet om voor de klas te staan. Het is dus beter als er een collega van ons naast ze staat.’, zegt één van hen.

Lerende aanpak

Omdat de pilot van ULVO zich kenmerkt door een lerende aanpak, is dat precies wat er in het nieuwe schooljaar gaat veranderen in het ontwerp van de leeromgevingen. Studenten van de sociale opleidingen worden dan direct gekoppeld aan een praktijkopleider uit het sociale domein in de wijk, bijvoorbeeld een jongerenwerker. Ze lopen nog wel deels stage op de school, maar gaan ook meer in de wijk aan de slag. Zo kunnen ze goed begeleid worden én doen ze nog meer ervaring op.

Praktische puzzels en creatieve oplossingen

De professionals binnen ULVO hebben naast dit soort structuurvraagstukken ook dagelijks te maken met allerlei praktische uitdagingen, die flexibiliteit en aanpassingsvermogen vereisen. Verschillen in de duur van hun stages bijvoorbeeld. ‘Als je niet het hele jaar samen bent, is het lastig om een lerend netwerk te vormen,’ vertelt een leerkracht. Ook het inplannen van uitwisselingsbijeenkomsten tussen de verschillende studenten is een lastige puzzel: ze lopen allemaal op een andere dag of tijd stage, op verschillende plekken en hebben daarnaast soms nog vaste onderwijsdagen bij hun eigen opleiding. Niet voor alle studenten kan de leeromgeving daardoor optimaal worden ingericht. Een opleider van de pabo ziet bijvoorbeeld dat deelname aan de interdisciplinaire leerbijeenkomsten haar studenten soms zwaar valt. Die moeten na een lange dag voor de klas direct door naar zo’n bijeenkomst: ‘Ik zie ze daarmee worstelen en vind de frequentie ook wel hoog voor onze studenten.’

Studenten van de sociale opleidingen kunnen de bijeenkomsten makkelijker inpassen, maar niet vanuit alle opleidingen of opleidingsscholen is die flexibiliteit mogelijk. In beide leeromgevingen zijn er daardoor studenten die wél stagelopen binnen ULVO, maar niet (volledig) kunnen aansluiten bij de uitwisselingen met andere studenten, omdat noch hun opleiding, noch hun stageschool een mouw weet te passen aan de planning.

Dit soort opgaven kunnen de betrokken professionals niet altijd oplossen; dit ligt vooral bij hun organisaties. Toch vinden ze soms creatieve oplossingen. Zo overlapt de wekelijkse uitwisselingsbijeenkomst op de stageschool voor een groep mbo-studenten onderwijsassistent deels met verplichte beroepslessen op hun opleiding. Omdat het om één groep studenten uit hetzelfde jaar gaat, weet hun eigen instituutopleider dit op te vangen: zij komt nu wekelijks op de uitwisselingsdag wat eerder naar de opleidingsschool en geeft haar studenten daar

ter plekke de beroepslessen. Daarna kunnen ze op tijd door naar de leerbijeenkomst. Zo'n oplossing kenmerkt de flexibiliteit van de pioniers in de pilot van ULVO.

Hoe maak je de leeromgeving voor iedereen zinvol?

Waar de verschillen in opleiding de leeromgevingen van ULVO juist zo waardevol maken voor de stagiairs, vormen die voor hun opleiders soms een zoektocht om de gezamenlijke leerbijeenkomsten inhoudelijk goed vorm te geven. De studenten hebben elk uiteenlopende opdrachten en leerdoelen en werken vanuit andere paradigma's. Dat is niet altijd makkelijk te combineren, blijkt bijvoorbeeld in een van de twee leernetwerken, met studenten van de Pabo, Social work en Vaktherapie. 'Het is echt zoeken wat we deze groep aanbieden, zodat het voor allemaal zinvol is,' zegt een opleider. De studenten geven hierbij gelukkig soms ook zelf aan wat zij nodig hebben. Een student Social work, bijvoorbeeld, vertelt dat hij de bijeenkomsten niet altijd nuttig vindt. Tegelijkertijd is hij heel enthousiast over een workshop van een jongerenwerker, over polarisatie –een vraagstuk dat sterkt speelt in de wijk. 'Dat is dus iets wat we mee moeten nemen,' zegt zijn praktijkopleider. 'Het spreekt voor sommigen blijkbaar meer aan als ons aanbod echt een relatie met de praktijk heeft, of als ze het horen van iemand die in die praktijk werkt.'

Zijn collega-opleider van de pabo in deze leeromgeving heeft een soortgelijke ervaring met een student, die aangeeft dat de leerbijeenkomsten niet altijd aansluiten bij zijn stage: 'Hoe zorgen we dan dat wel aansluit? Daarover zijn we met onze pabo-studenten gesprek gegaan', vertelt zij. In het gesprek geven haar studenten vervolgens aan, dat zij behoefte hebben aan meer kennis over het sociale domein rond de school.

Ook in dit voorbeeld is de lerende aanpak van ULVO vervolgens kenmerkend. Naar aanleiding van de feedback van de studenten, besluit het team om het programma aan te passen. Ze vragen een professional uit het sociale domein om de sociale kaart van de wijk toe te komen lichten en gaan met de studenten 'op expeditie' naar een basisschool. Dit blijkt voor alle studenten inspirerend. Een pabo-student zegt: 'Ik kan misschien niet meteen toepassen wat ik leer, maar dit draagt bij aan mijn brede professionalisering. Ik weet nu dat dat ik een ouder kan aanraden: ga eens naar een buurthuis. En ik krijg een beeld van wat, bijvoorbeeld, een vaktherapeut kan betekenen.'

Eén van de opleiders concludeert: 'Dit gaan we volgend jaar dus meteen aan het begin van het schooljaar doen.' Haar collega denkt wel 'dat het altijd afstemmen blijft met de studenten. Je kunt van tevoren een lijn uitzetten. Maar als je halverwege merkt dat het niet helemaal aansluit, moet je blijven kijken: waar liggen de behoeften? Hoe zorgen we dat het voor iedereen waardevol is?'

De T-shaped professional

De andere leeromgeving van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern heeft al wat meer ervaring met het vinden van die balans, omdat het interdisciplinaire programma er al wat langer loopt. Dat is dan ook, op basis van gelijksoortige ervaringen, al iets anders ingericht: de studenten krijgen er inmiddels deels ook vaklessen van hun eigen docenten, in monodisciplinaire groepen. Dat wordt afgewisseld met interdisciplinaire inhoudelijke sessies en een 'vaardighedenlab', waar de studenten gemengd opdrachten doen rond een gedeeld thema. Eén van opleiders legt deze keuze uit: 'Zo kunnen we onze studenten beter opleiden tot T-shaped professionals. Ze moeten stevig staan in hun éigen vak, voordat ze goed in staat zijn om over de grenzen van hun discipline heen te kijken en samen te werken.'

Een sociaal werker, wat moet die hier gaan doen?

Om te zorgen dat de interdisciplinaire leer- en werkomgeving succesvol draait, blijkt in de pilot van ULVO inmiddels ook hoe belangrijk het is dat collega's rond de kernteams van opleiders goed aangehaakt zijn. Als andere jongerenwerkers goed weten welke studenten er rondlopen en wat die kunnen doen, ontstaan er eerder haakjes die tot een mooie opdracht in de wijk leiden. En in de scholen is het van belang dat de andere leerkrachten en docenten goed geïnformeerd zijn en meegenomen worden. Want die zijn in de meeste gevallen niet gewend aan sociale professionals als collega's in de school, terwijl ze de studenten van de sociale opleidingen wel moeten kunnen begeleiden.

Volgens één van de schoolopleiders in Leidsche Rijn en Vleuten/ De Meern maken de interdisciplinaire stages gaandeweg al wel steeds meer zichtbaar voor haar collega's wat de meerwaarde van die sociale professionals (in opleiding) in de school kan zijn. 'In het begin dacht ik zelf ook; een sociaal werker, wat moet die hier gaan doen? Maar het wordt voor ons allemaal steeds duidelijker wat zij kunnen betekenen.' Een andere schoolopleider ziet eveneens 'dat collega's steeds er steeds meer voor openstaan en inzien wat voor nut het kan hebben'. Maar zij vraagt zich wel af 'of ze zich echt bewust zijn van de meerwaarde is van interdisciplinair werken en wat dat in de toekomst voor onze school kan betekenen.'

De schoolleiders van de drie basisscholen in de wijk denken daarom dat het, ondanks het groeiende inzicht bij hun collega's, nodig is om hen daarin nog beter te begeleiden. 'Ze zijn gewend om vanuit een smal kader te werken,' legt één van hen uit. 'Samenwerken met andere disciplines zijn ze niet gewend.' Hiervoor is, zo vinden ze meer ondersteuning nodig, 'want 'de bestaande aanpak, zoals bij de pabo-stagiairs, met trainingen over hoe je die begeleidt, hoe je mentor voor ze kunt zijn: dat is er niet voor deze opleidingen. En de studenten kunnen hier niet echt duidelijkheid over geven, die zijn zelf ook zoekend.'

Kaders en structuur

Die duidelijkheid kan volgens hen ook helpen om nieuwe collega's warm te maken om mee te draaien in de kernteams van ULVO. Op één school doen nu bijvoorbeeld nog geen schoolopleiders mee. Hun directeur legt uit: 'Die zagen dat niet zitten, omdat er nog zo weinig duidelijk is. Het zijn hele goede schoolopleiders, maar ze willen vanuit een strak kader werken. Als dat er is, kun je zo'n schoolopleider, of andere collega's ook meer een formele rol te geven. En dan kun je het ook weer zichtbaarder maken in je school en duidelijk maken: dit zijn de mensen die het doen en zo ziet het proces eruit.' Ook de sociale professionals in Leidsche Rijn en Vleuten/ De Meern denken dat meer kadering helpend kan zijn. Eén van hen zegt: 'Het is fijn om te weten; wat vraagt het eigenlijk vanuit ons als organisaties? Dat hebben we in het begin wel een beetje gemist. Maar er komt nu wel meer structuur in. Dat maakt al verschil en kunnen we nu verder gaan uitwerken.'

Andere fase, andere mensen en rolbeschrijvingen

Tegelijkertijd vinden de betrokkenen ook, dat niet alles vastgelegd kan worden. Juist door te pionieren wordt duidelijk wordt wat er precies nodig is, en wie daarin welke rol moet hebben. 'Anders zou het betekenen dat je nooit kan starten met dit soort fantastische initiatieven,' vindt een schoolleider. Het is daarom ook belangrijk om te kijken welke mensen je wél meekrijgt, stelt ze: 'Je moet mensen hebben die zeggen: ik weet niet precies wat het is, maar dit is interessant, ik ben bereid om hier energie in te steken'. Zo vond de school waar de schoolopleiders nog geen ruimte voelden om aan te sluiten, wél een enthousiaste leerkracht die een rol wilde pakken. Voor de schoolleider maakt dit duidelijk dat je 'misschien voor deze eerste fase ook een net iets andere rolbeschrijving moet hebben dan over 5 jaar, als het allemaal is ingebed en je heel goed weet wat je moet doen. Dan is zo'n rol misschien weer voor iemand anders weggelegd.'

Olievlek

Daarnaast blijft het belangrijk om 'te blijven uitleggen en anderen mee te nemen in: waarom is dit goed om te doen? Wat is de stip op de horizon? Wat kan het opleveren?', geeft een andere schoolleider aan. 'Je merkt dat veel collega's toch heel erg in het hier en nu zitten. Die willen een 'quick fix', en dat is dit niet. Je moet eerst investeren voordat het iets oplevert. En niet iedereen is bereid om iets te doen als je niet voor ogen hebt wat de toegevoegde waarde is.' Voorbeelden daarvan uit deze pilot kunnen volgens haar 'helpend zijn voor nieuwe starters om de koudwatervrees eruit te krijgen'. Zo kan het project zich 'als een olievlek' uitbreiden, met steeds meer collega's en andere organisaties in de wijk die zich aansluiten, hopen de huidige betrokkenen. 'Want', stelt een sociaal werker: 'We bouwen aan een vangnet om de jeugd in de wijk heen. En dat doe je niet alleen, dat doe je met elkaar.' ●

Een interdisciplinaire leeromgeving vraagt veel, maar is een verrijking voor stagiair én school

‘De juf moest eerst zien dat ik kon helpen.
Nu staan de kinderen in de rij.’

Voor studenten in de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern kan deze nieuwe vorm van stage en onderwijs spannend zijn. Hoe een interdisciplinaire stage eruitziet, of wat die oplevert, is vooraf niet altijd helder. Voor studenten van de sociale opleidingen geldt bovendien, dat hun rol als stagiair binnen een schoolomgeving nieuw is. Dit vraagt soms veel van ze. Tegelijk leren alle studenten veel én ervaren ze de meerwaarde van samenwerken met meerdere disciplines binnen de school.

De studenten in de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO hebben op twee manieren een andere stageomgeving dan gebruikelijk. Ten eerste lopen ze samen stage in een onderwijssetting. Voor studenten van de pabo en de lerarenopleidingen betekent dit: samenwerken met onder andere studenten Social work, Ecologische pedagogiek of Vaktherapie; disciplines die ze normaalgesproken niet snel tegenkomen in een school. En voor de studenten van deze sociale opleidingen is het ongebruikelijk om een stage te lopen in een schoolomgeving: voor hen is dit helemaal nieuw.

Naast de bijzondere stage komen de studenten van de verschillende opleidingen regelmatig samen in leerbijeenkomsten, waar ze hun ervaringen uitwisselen en samen aan opdrachten werken. Ook dat is in een ‘normale’ stage niet aan de orde.

Zoeken naar een plekje op de stageschool

Zo'n bijzondere stage vraagt wel wat van de deelnemers. Vooral voor de studenten van de sociale opleidingen blijkt met name de start niet makkelijk, ook omdat de leerkrachten van de stagescholen niet echt weten wat deze 'nieuwe' collega's in opleiding moeten leren, of hoe zij ze kunnen begeleiden. Meerdere studenten geven aan dat meer bekendheid over hen en hun functie bij de docenten handig zou zijn. Een aantal suggereert een jaarstart, waarbij dit duidelijk wordt gemaakt aan de hele school: 'Dan kunnen we uitleggen: dit is waarvoor we hier zijn, en dit doen wij niet,' geeft één van hen aan. 'Want ik vond het wel lastig om tegen een leerkracht te moeten zeggen: 'dat is niet mijn taak.' En je wilt ook niet niks doen. Dus dan ging ik in het begin toch maar helpen nakijken.'

Ook voor de studenten zelf was een gezamenlijke start misschien goed geweest, vinden sommigen. 'Een bijeenkomst met alle stagiairs, over wat precies de bedoeling was en wat we dan zouden gaan doen op onze stageplek, dat was wel fijn geweest', zegt een student daarover. 'Want ik dacht in het begin wel: wat is nou de bedoeling, wat ga ik hier ga doen? Hoe kan ik dat sociaal werk nou zo goed mogelijk toepassen in het onderwijs?'. Dat het voor zowel studenten van de sociale opleidingen zelf, als voor de leerkrachten in de scholen niet altijd helder was hoe de stage ingevuld kon worden, betekende vooral dat de studenten 'heel veel zelf uit moesten zoeken', aldus één van hen. Een instituutsopleider beaamt dat: 'Onze studenten moeten echt zoeken naar hun plek op school.'

Een vaktherapeut in opleiding vertelt over haar ervaring: 'Het kost echt moeite om de leerkrachten uit te leggen waarom je een kind uit de klas zou halen. Ze vragen zich af: wat levert dat op? En als je het woord 'vaktherapie' zegt, gaat de deur dicht.'. Deze student besluit eerst in klas te gaan observeren, om de kinderen en leerkracht beter te leren kennen. Na een tijdje mag ze een leerling helpen, met succes. 'Het kostte veel praten en de juf moest eerst zien dat ik kon helpen. Nu staan de kinderen in de rij.'. Een social work student heeft eenzelfde ervaring: 'Ik ben in de eerste week maar gewoon langs elke klas gaan. Daar heb ik gezegd wie ik ben en wat ik kom doen. Zodat de leraren wisten waarvoor ze me konden benaderen.'

Je stem laten horen

Zo'n proactieve houding van de studenten Social work, Ecologische pedagogiek en Vaktherapie blijkt een belangrijke competentie in de zoektocht naar een goede invulling van hun stage, al gaat dit de ene student makkelijker af dan de andere. 'Je moet wel echt het initiatief nemen en ook gewoon je mond opentrekken, vertelt een van hen. 'Het is belangrijk om je stem te laten horen en duidelijk te vertellen; 'hier ben ik voor'. Sommige studenten zijn daar best wel terughoudend in, die vinden dat lastig.'

Hun begeleiders proberen eigen initiatief te stimuleren en helpen ook bij het maken van de ‘vertaalslag’ die daarbij soms nodig is, vertelt een instituutopleider Social work: ‘Onze studenten gebruiken soms vaktaal die door leerkrachten niet altijd wordt begrepen, met woorden zoals ‘hulpvraag’, of ‘indicator’. Wij helpen ze dan om het anders te brengen. Zo leren de studenten hoe het werkt in het onderwijs en kunnen ze daar vanuit hun expertise iets toevoegen.’

Dingen van een andere kant bekijken

Uiteindelijk leidt dat vaak tot positieve ervaringen. Een student Social work vertelt: ‘Op een gegeven moment heb je zo’n band opgebouwd met de kinderen, dat ze precies weten: als ik ergens mee zit, dan ga ik naar haar toe. Want hun leerkracht heeft dertig kinderen in de klas en het is best wel druk om dan altijd die één-op-één aandacht geven. Terwijl ieder kind dat eigenlijk wel verdient.’

Door dit soort voorbeelden zien ook de studenten van de educatieve opleidingen in de leeromgevingen van ULVO wat samenwerking met professionals uit het sociale domein kan opleveren. Een stagiair van de tweedegraads lerarenopleiding zegt bijvoorbeeld: ‘Ik weet bij een leerling met een bepaalde diagnose zelf niet precies wat ik van het kind kan en mag verwachten, wat ik wel en niet kan bijsturen. We zijn op school steeds meer aan het opvoeden. En ik ben natuurlijk geen pedagoog.’. Eén van de studenten van een sociale opleiding ziet ook hoe ze op die manier haar toekomstige onderwijscollega’s iets kan meegeven: ‘Dat de kinderen zoveel behoefte hebben om juist in gesprek te gaan met een social worker, dat hebben ze denk ik wel van mij geleerd.’

De interdisciplinaire leeromgeving biedt zo voor alle studenten een verrijking. ‘Je leert sommige dingen van een hele andere kant te bekijken,’ vertelt één van hen. Eén van de studenten geeft een voorbeeld: ‘Vanuit de sociale hoek kunnen we als studenten weleens heel lang doorteren op eenzelfde onderwerp. De docenten zijn daar iets praktischer in, die ronden het wat sneller af. Wij kijken meer vanuit het welzijn van het kind en zij vanuit het leerkrachtperspectief. Dus dat is een hele leuke combinatie tijdens de interviews.’

Leernetwerkbijeenkomsten: vaker gemengd of juist niet?

De leernetwerkbijeenkomsten, waarin ervaringen worden uitgewisseld, ervaren de meeste studenten dan ook als waardevol. Daarin ontstaan ‘fijne gesprekken waarin verschillende perspectieven vanuit de praktijk samenkomen’, vertelt een student. Toch is het voor de studenten én hun opleiders soms zoeken. In het ene netwerk, waar alleen in gemengde groepen wordt uitgewisseld, is het soms lastig om de bijeenkomsten voor alle verschillende studenten inhoudelijk goed in te vullen. In één van de netwerken haken twee pabo-studenten daardoor op een gegeven moment bijna af. In het andere netwerk, waar de interdisciplinaire groepsbijeenkomsten worden afgewisseld met homogene leergroepen, willen

studenten juist meer gemengde samenkomst. 'Er zijn veel sessies met onze eigen opleiding, ik zou graag vaker met de andere disciplines bij elkaar willen zitten,' zegt één van hen.

Volgens studenten in beide netwerken is het voor succesvolle gemengde bijeenkomsten een voorwaarde dat er ruimte wordt gemaakt voor 'echte uitwisseling'. Want als verschillende disciplines aan tafel zitten met ieder een ander perspectief, kan frictie ontstaan, is hun ervaring. Studenten noemen een veilige setting een belangrijke voorwaarde voor goede uitwisseling, evenals werkvormen die een open gesprek stimuleren, omdat dat niet altijd vanzelf gaat. 'Bij een debat over persoonlijke ervaringen dacht ik op een gegeven moment: we zijn nu elkaars standpunten tegen aan het werken, en niet naar elkaar aan het luisteren', vertelt een student over een bijeenkomst waar dat minder goed lukte.

De juiste praktijkbegeleider

Wat voor een deel van de studenten tot slot als uitdaging wordt ervaren, is dat er op de stagescholen geen praktijkbegeleiders werken met kennis van het sociale domein. De studenten van de sociale opleidingen hebben nu, net als de studenten van de educatieve opleidingen, een praktijkbegeleider vanuit de stageschool, die alleen gewend is om onderwijsstudenten te begeleiden. Een student vertelt wat dat betekent: 'Ik heb een stagebegeleider die mij eigenlijk nooit aan het werk ziet, terwijl ze mij wel feedback moet geven. Het zou fijner zijn als het iemand is die niet buiten de praktijk staat.'

Dat de koppeling van studenten van de sociale opleidingen aan praktijkprofessionals uit het sociale domein veel kan opleveren voor school, wijk én de studenten zelf, blijkt uit het voorbeeld van Kiki, een student Social work bij wie dit al wel het geval is: zij loopt stage op een opleidingsschool waar jongerenwerk en sociaal werk een vaste plek hebben, in de school. Ze bedacht en ontwierp samen met hen én leerlingen een 'huiskamer' in de school, waar kinderen op adem kunnen komen en een luisterend oor vinden van sociale professionals (-in opleiding). Officieel wordt Kiki, net als haar studiegenoten, begeleid door de schoolopleider van deze basisschool, maar in de praktijk werkt ze nauw samen met de sociale professionals die er werken, waardoor ze haar stageproject met hun hulp op deze manier kon vormgeven. ●

Een huiskamer in de school

Kiki ontdekt tijdens haar stageonderzoek dat leerlingen op haar opleidingsschool behoefte hebben aan een vaste, veilige plek op school waar ze altijd naar toe kunnen gaan. Zo ontstaat het idee voor een huiskamer. Ze pitcht haar idee met succes bij leerlingen en directie, waarna de school een lokaal beschikbaar stelt en ouders een donatie doen. Samen met leerlingen gaat ze naar de kringloop en richt ze het lokaal gezellig in.

De huiskamer wordt inmiddels goed gebruikt: de sociaal werkers en de stagiairs hebben er een vaste plek en begeleiden leerlingen op verschillende manieren. Zoals bij groep 6; een grote klas, met een nieuwe meester 'waar de groepsdynamiek een beetje verstoord is' volgens Kiki. 'Ik speel dan een spel waarmee de kinderen inzicht krijgen in hun handelen. Bijvoorbeeld bij pesten, dan ga je op die manier met elkaar in gesprek, juist met kinderen die elkaar niet vaak opzoeken. Zodat ze van elkaar leren. En ze moeten bijvoorbeeld complimentjes geven aan anderen. Dat heeft echt wel geholpen om de dynamiek in de klas te verbeteren.'

Ook worden soms leerlingen individueel begeleid. 'Ik werk nu met een meisje dat teruggaf dat ze het fijn vindt om persoonlijke aandacht te krijgen, en dat het niet gelijk allemaal wordt gedeeld met de leerkracht'.

Leerlingen kunnen daarnaast ook spontaan langskomen. 'Onze ruimte is vlak naast de wc's. Soms lopen ze even snel naar binnen. Dan heb je die korte momentjes, een check-in: hé, hoe gaat het? Hoe sta je erbij? Al is het maar voor een praatje over het weekend, of een spelletje, het is fijn dat ze dan even uit de klas hier kunnen komen. Want het is gewoon zo druk in zo'n grote klas. Soms is het al voldoende als ze even vijf minuten op de bank mogen zitten en lezen.'. Door de komst van de huiskamer is er ook een sterkere verbinding ontstaan tussen de sociaal werkers en de leerkrachten op de school. Hierover zegt Kiki: 'Nu weet een leerkracht gewoon: ik heb een leerling in de klas zitten die er niet zo lekker in zit vandaag, ik stuur hem naar de huiskamer. Dan kan die leerkracht gewoon weer verder met zijn les.'.

Onderwijsassistenten als schakel tussen leerling, leerkracht en andere professionals in de school

‘Jullie staan heel dicht bij onze leerlingen.’

Aan de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern nemen ook mbo-studenten van de opleiding tot onderwijsassistent deel. De hbo- en universitaire studenten met wie zij samenwerken, steken veel op van hun praktische en pedagogisch sterke aanpak. Voor de mbo'ers zelf draagt deelname aan de interdisciplinaire leeromgevingen bij aan hun professionele groei en zelfvertrouwen. Bovendien lopen de onderwijsassistenten in opleiding binnen ULVO voor een groot deel stage in het voortgezet onderwijs, een plek waar hun functie van nog vrij onbekend is. Zo maken zij zichtbaar wat de toegevoegde waarde van hun vakgebied in het voortgezet onderwijs kan zijn..

De instituutsopleider van één van de deelnemende mbo-scholen licht toe waarom het belangrijk is dat de opleiding Onderwijsassistent onderdeel uitmaakt van de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO: ‘We hebben een lerarentekort. Ik vind belangrijk dat wij mensen opleiden die in het onderwijs kunnen inspringen. Niet alleen voor de klas, maar ook op het pedagogische vlak.’.

Dat onderwijsassistenten in die rol veel kunnen bijdragen, ziet zij in de praktijk waar haar studenten stagelopen, een opleidingsschool voor voortgezet onderwijs. ‘Als docenten daar een leerling de klas uitsturen, zeggen ze bijvoorbeeld: ‘Ik wil je even niet meer in mijn klas hebben.’. Maar verder gebeurt er dan niets. Mijn studenten gaan juist in gesprek met zo’n leerling. Ze vragen: ‘Wat is er gebeurd, waarom ben je er uitgestuurd? Vind jij dit wel of niet redelijk?’. Maar ook: ‘Dit is nu al de tweede keer vandaag, dat is niet oké. Ga met je coach in gesprek.’. De docenten merken vervolgens dat zo’n extra gesprek helpt; voor het lesgeven, voor de groepsdynamica.’.

De onderwijsassistent als ogen en de oren van de school

Net als op de opleidingsschool in dit voorbeeld, is bij de meeste scholen in het voortgezet onderwijs nog niet goed bekend hoe een onderwijsassistent de professionals in de klas kan ondersteunen, ziet hun opleider: 'Wij leggen regelmatig uit wat een onderwijsassistent doet en van welke betekenis die kan zijn. Het vak verschuift nu meer naar het voortgezet onderwijs. Daar zijn onderwijsassistenten echte allrounders. Ze staan niet zozeer in de klas, maar begeleiden leerlingen op de gang. Wij denken dat dit de toekomst is: de onderwijsassistent als ogen en de oren van de school.'

'Dat werkt toch helemaal niet!'

Ook andere instituutopleiders binnen ULVO zien die positieve impact die de onderwijsassistenten-in-opleiding hebben. Een hbo-opleider zegt: 'Ze zijn heel zichtbaar in de school en sommigen zijn heel assertief.' Een andere instituutopleider vindt 'dat de collega's nog heel veel van deze studenten kunnen leren.'

Dat leren gebeurt niet alleen als de verschillende studenten elkaar tegenkomen tijdens hun stage. In wekelijkse, interdisciplinaire themabijeenkomsten wisselen zij ook gericht kennis en ervaring uit. Tijdens een van die interviews leggen studenten van de hbo-lerarenopleiding bijvoorbeeld een casus voor, over een groepje jongens in het derde schooljaar dat niet meewerkt in de klas. Zij hadden deze jongens drie keer gewaarschuwd en daarna de klas uitgestuurd. De docent van de onderwijsassistenten-in-opleidingen, die bij de interview aanwezig was, vertelt hoe haar studenten daarop reageren: 'Die zeggen meteen: 'Dat werkt toch helemaal niet!'. En ze leggen uit dat je die jongens beter even apart kunt nemen, om een praatje te maken en ze dan weer de klas in de sturen. Mijn studenten weten heel goed dat de klas uitgestuurd worden voor zulke leerlingen weinig betekent; die gaan gewoon achterover zitten en denken: 'Stuur mij er maar lekker uit.'

Voor de opleiders in deze leeromgeving van ULVO is dat precies de toegevoegde waarde die onderwijsassistenten meebrengen. 'Deze studenten gaan echt die praktijk in', vertelt een schoolopleider. 'Daar leer je vaak meer van dan eindeloos verslagen maken. Ze worden door de docenten hier op school ook echt gezien als collega's. Ik vind het mooi om te zien hoe ze hun rol pakken.'

Hun eigen mbo-opleider voegt toe: 'Onze studenten hebben natuurlijk ook al meer praktijkervaring, de anderen werken nog veel vanuit de theorie. Maar, ze zijn ook pedagogisch heel sterk. In de lerarenopleiding lijkt de nadruk sterker te liggen op het goed overbrengen van de lesstof. Het idee is, dat als je 'boven het vak' staat, je automatisch respect krijgt van je leerlingen. Nou... dan komen mijn studenten om de hoek. Die hebben zelf ooit ook in drie mavo gezeten en weten dat het niet altijd zo werkt. Die leerlingen willen geen docent die alle jaartallen uit zijn hoofd kent, maar gewoon een fijne les.'

Kleine ondersteuningsvragen ook echt klein houden

Inmiddels probeert de opleidingsschool uit dit voorbeeld nog meer gebruik te maken van de kwaliteiten van de onderwijsassistenten-in-opleiding. De ondersteuningscoördinator heeft hun gevraagd om, samen met de hbo-studenten van de sociale opleidingen, een vast begeleidingsuur te ontwikkelen voor groepjes leerlingen met ondersteuningsvragen, zoals rond schoolse vaardigheden. Die vragen worden normaalgesproken door een vakdocent of coach opgepakt. En als die er niet uitkomen, zoekt de school externe begeleiding. Maar, zo licht de coördinator zijn idee toe: 'Die mensen kennen de school meestal minder goed en het duurt vaak even voor ze ingezet kunnen worden.' Hij ziet kansen om bepaalde vragen van leerlingen direct, in groepjes, binnen de school op te pakken. 'Dan kunnen leerlingen ook van elkaar leren en houden we kleine ondersteuningsvragen ook echt klein.' Dat hij hiervoor juist de onderwijsassistenten-in-opleiding in wil zetten, lijkt logisch, vertelt hij tijdens zijn toelichting bij de opdracht: 'Jullie staan heel dicht bij onze leerlingen.' De mbo'ers zijn vaak maar net iets ouder dan de leerlingen en kennen hun belevingswereld. Ze vormen daarom een natuurlijk eerste aanspreekpunt.

Op de betreffende opleidingsschool hebben twee individuele mbo-studenten in de loop van het jaar ook een meer zelfstandige begeleidingsrol gekregen, als eerstverantwoordelijke begeleider op een 'leerplein'. Hun instituutsopleider vertelt: 'Dat laat wel zien dat onze studenten gewaardeerd worden. Ze worden ingezet als professional. En ik merk dat ze zich daardoor nu ook veel meer als professional ópstellen. Eén van hen kwam vroeger bijvoorbeeld altijd te laat, was vaak ziek; er was altijd wat. Nu is hij daar neergezet als professional, hij wordt ernaar betaald en hij is er, altijd. Op tijd en nooit meer ziek.' Ze benadrukt dat de positieve rol die haar studenten kunnen pakken in de interdisciplinaire leeromgeving hun helpt om zich te profileren. 'Mbo'ers voelen zich toch vaak onzeker, er wordt soms gezegd dat ze dom zijn. Hier kunnen ze zich laten zien. Ze merken dat de andere studenten van hen kunnen leren. Dat geeft zelfvertrouwen, waardoor ze groeien en kunnen floreren.'

Niveaueverschil

Dat de deelname van de onderwijsassistenten in de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern goed bevalt, betekent niet dat het samen leren en opleiden altijd soepel verloopt. Zo was het plan dat de mbo-studenten in één de leeromgevingen halverwege het schooljaar aan zouden sluiten bij vakinhoudelijke lessen van de hbo- en universitaire studenten. 'Maar we merkten dat het niveaueverschil daarvoor toch te groot is', vertelt hun docent. 'Wij leiden heel praktisch op, mijn studenten missen basiskennis voor die vakinhoudelijke sessies. Ze gaven daarom zelf aan dat ze liever apart werken aan de beroepsinhoud. Het matcht gewoon nog niet goed genoeg. En ik kan niet afdwingen dat er voor mijn zeven studenten een heel ander programma komt, dat dan misschien niet tegemoet komt aan behoeftes van de andere studenten. Maar het is jammer, het zou goed zijn om nog meer in contact te zijn met de andere

Successfactoren: interprofessioneel samenwerken als sleutel tot professionalisering, een lerende organisatie, actief organiseren van samenwerking, ruimte voor lokaal en missiegedreven leren en

maak collega's
mede-eigenaar,
deel successen

Steek veel
tijd in start
→ studenten
zichtbaar
maken, wat
kunnen ze doen

niet te
snel, maar
wel concreet
(maken voor
collega's)

studenten en van elkaar te leren.' Haar collega-opleider van het hbo beaamt dit: 'Meer vermenging zou mooier zijn.' Ze hopen dat het lukt om in het nieuwe schooljaar wel een meer gezamenlijk lesprogramma samen te stellen.

De onderwijsassistent als schakelfiguur in de school

Hoewel het goed vormgeven van een interdisciplinaire leeromgeving met veel verschillende disciplines en onderwijsniveaus dus ook uitdagingen kent, maakt de pilot van ULVO al goed zichtbaar, welke verschillende rollen deze disciplines in kunnen nemen in die school. Een mbo-opleider vertelt: 'Ik zie dat de studenten van Social work of Vaktherapie echt naar de omgeving van een leerling kijken: 'Hoe kan het dat jij er voor de tweede keer uit gestuurd wordt? Heb je goed geslapen? Heb je lang gegamed?'. Onze studenten zijn wat praktischer: 'Maakt niet uit waar je gedrag vandaan komt, er moet nu iets gebeuren, want we zitten in een groep en die moet fijn en veilig zijn. Dus dit is hoe je je gedraagt.'. Maar, ze zoeken daarin ook de samenwerking met die studenten Social work, Vaktherapie en Pedagogiek. Die pakken het dan weer wat mensgerichter aan en kijken waar het gedrag vandaan komt.'.

De onderwijsassistenten vormen zo een schakel tussen de leerkracht, leerling en andere professionals in de school. En ze dragen met hun praktische, pedagogische interventies bij aan een goede leeromgeving, terwijl leerkrachten hun aandacht kunnen blijven richten op de klas. Een toegevoegde waarde die hun mbo-instituutsopleider graag nog beter zichtbaar zou willen maken en benutten. 'Het zou mooi zijn als we dit op meer middelbare scholen in Utrecht kunnen laten zien. Dan kunnen nog meer van onze studenten ervaren hoe het is om in het onderwijs te werken, zodat ze weten dat die keuze er is. Of ze kunnen doorleren voor docent in een tekortvak. En dan kunnen we aan het voortgezet onderwijs laten zien: hiermee kunnen we van betekenis zijn voor jullie.' ●

Interdisciplinair opleiden als gezamenlijk leerproces

‘We proberen studenten iets te leren wat we zelf ook nog niet altijd goed kunnen.’

De interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern zijn gericht op het opleiden van toekomstige professionals. Vanuit verschillende opleidingen in het sociale, pedagogische en educatieve domein ontmoeten studenten elkaar tijdens het werk op hun stagescholen en bij gezamenlijke leerbijeenkomsten. Zo leren zij elkaars disciplines kennen en worden ze uitgedaagd om over de grenzen van hun eigen vakgebied te kijken. Ook voor hun begeleiders is dit vaak nieuw. En net als de studenten leren zij daar veel van.

In de leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern werkt een kleine groep professionals vanuit de deelnemende organisaties nauw samen in twee kernteams. Deze professionals van de betrokken opleidingen, opleidingsscholen en sociale organisaties in de wijk geven daarin samen de leeromgevingen praktisch en inhoudelijk vorm, begeleiden de deelnemende studenten in de praktijk en organiseren de bijeenkomsten waarin de stagiairs hun ervaringen uitwisselen en werken aan gezamenlijke opdrachten. Hierbij wordt duidelijk dat interdisciplinair samenwerken óók voor professionals een uitdaging kan zijn. ‘In ons kernteam heeft iedereen natuurlijk zijn eigen vakgebied en zijn eigen ervaringen. Daar komen we heel ver mee, maar je merkt dat ieder zijn eigen stijl heeft, of er een eigen sausje overheen wil doen,’ zegt één van hen. ‘Dat gaat weleens mis. We proberen studenten hier iets te leren wat we zelf eigenlijk ook nog niet altijd goed kunnen.’

Verbonden met een plek

De professionals in de kernteams hebben dan ook te maken met veel onderlinge verschillen. Ze vertegenwoordigen allereerst verschillende domeinen; het educatieve, het pedagogische en het sociale. Daarbinnen hebben ze bovendien verschillende rollen: de één is aangesloten als opleider van studenten, terwijl de ander als primaire taak met kinderen in de school of de wijk werkt. En waar de praktijkprofessionals elke

dag in de school of de wijk werkzaam zijn, komen de instituutsopleiders daar alleen naartoe tijdens georganiseerde samenkomsten. Eén van hen zegt daarover: 'Ik ben nu één dag per week aanwezig. Dan werken we samen en doe ik alles voor ULVO, de rest van de week niet. Dat is natuurlijk niet handig als goed wilt afstemmen. Je wilt je bovendien ook verbonden voelen met een plek en daarvoor moet je er eigenlijk meerdere dagen zijn. Maar dat kan niet, anders krijg je het gewoon niet voor elkaar met je eigen werk, dus dit zijn grenzen die je moet trekken.'

Leerproces

De professionals van de sociale wijkorganisaties in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern die bij het project zijn aangesloten, ervaren ook een afstand. Zij vliegen alleen af en toe in bij een leerbijeenkomst, of ze begeleiden een individuele student, maar zijn geen lid van het kernteam. Dit maakt dat zij niet altijd goed aangehaakt zijn. Een sociaal werker vertelt: 'We komen elkaar alleen maar tegen tijdens die bijeenkomsten, waarbij ik ook nog eens maar mondjesmaat bij ben aangesloten. Ik heb geen goed beeld van wat de studenten precies doen. Ik zou mezelf heel graag een betrokkene willen noemen, maar eigenlijk voel ik me nog wel een buitenstaander.'

Ook hier is de lerende aanpak van ULVO zichtbaar: omdat blijkt hoe belangrijk het is dat ook de sociale professionals nauwer zijn aangesloten, wordt besloten om de inrichting in het nieuwe schooljaar aan te passen en hen ook in de kernteams te zetten. Eén van hen zegt daarover: 'Dit is een pilotfase, dus het hoort erbij dat het zo gaat. Als ik zie hoe wij aan het bouwen zijn, waar we tegenaan lopen, maar ook hoe snel we het oppakken met elkaar om dingen te verbeteren...dan zie ik echt een heel mooi leerproces.'

Bij dat leerproces spelen ook inhoudelijke verschillen een rol. In één van de kernteams wisselen de leden elkaar bijvoorbeeld af bij het voorbereiden van de leerbijeenkomsten voor studenten. 'Maar,' zegt één van hen daarover, 'ik wil wel dat er een doorgaande lijn tussen die leerbijeenkomsten is. En soms denk ik dan, bij iets wat door een ander is bedacht; hoe moet ik daar nu op aansluiten, ik heb geen idee.' Haar collega in het kernteam beaamt: 'Het is echt zoeken, hoe werken wij samen? Dat is ok, maar naar de studenten toe hoop ik dat we kunnen komen tot een aanpak waarin we niet alles hapsnap aanbieden, maar echt de diepte in kunnen gaan. Dat vind ik nog moeilijk.'

Aan tafel zitten of bewegen in de klas

Soms maken kleine botsingen zichtbaar hoe werkwijzen verschillen. Een instituutsopleider van Social work vertelt hoe zij tijdens de voorbereiding voor een leerbijeenkomst in één van de opleidingsscholen wat tafels en stoelen aan de kant schoof, om ruimte te maken voor een warming-up. Een collega uit het educatieve domein gaf aan dat dat niet de bedoeling was, omdat dat voor de

klassenleerkracht 'heel heftig is, als die dan morgen in de klas komt en al die tafels staan door elkaar'. De instituutsopleider zegt: 'Ik gaf toen natuurlijk meteen aan: ik zet ze straks weer keurig terug. En dat deed ik ook. Maar ik vond het wel lastig. De opvatting is dan dus dat studenten moeten zitten als ze werken. Terwijl... ik heb zelf ook een lokaal en daar staan helemaal geen tafels. In mijn lokaal moet je kunnen bewegen.'.

Een ander voorbeeld uit deze leeromgeving is het verschil in de manier waarop er in de kernteams gedacht wordt over het begeleiden van studenten. Als een groepje studenten op een gegeven moment samen een opdracht moeten doen, ziet een instituutsopleider van Social work dat haar collega's van de pabo op een andere plek gaan zitten. 'Ik bleef bij de studenten, terwijl zij dus iets anders gingen doen.' Zij gebruikt dit voorbeeld tijdens een overleg in het kernteam, om in gesprek te gaan over de verschillen. Ze vertelt haar collega's: 'In het sociaal werk gaat het grotendeels over non-verbale zaken. Ik ben een rolmodel, dus doe ik mee met de studenten.' Een opleider van de pabo legt vervolgens uit: 'Ik doe soms juist expres níet mee met coöperatieve werkvormen, omdat ik de studenten ook een beetje zelf wil laten werken.' Er ontstaat een mooi gesprek, waarbij de begeleiders bespreken dat het soms kan schuren en waarin ze de meerwaarde daarvan benoemen. Eén van het zegt: 'Het is heel fijn om zo divers met elkaar samen te werken. Maar het voelt niet altijd lekker. Het is een soort 'mudrace', maar het is ook heel krachtig.'.

'Nu we elkaar beter kennen, kunnen we echt gaan bouwen. Dan wordt het voor de studenten ook weer interessanter.'

Vertrouwen

Het aangaan van het gesprek over verschillen waar je tegenaan loopt, is een belangrijke sleutel om een interdisciplinaire samenwerking te laten slagen. De betrokken professionals doen daarom veel moeite om elkaar beter te leren kennen en begrijpen. Zo gaan de opleiders van twee betrokken instituten bij elkaar op bezoek op de opleidingen. Een instituutsopleider vertelt: 'We leren steeds meer wat elkaars kwaliteiten zijn. Er is iemand in onze groep die heel snel werkt, een ander is heel gestructureerd, één collega is heel verbindend. Nu we elkaar beter kennen, kunnen we echt gaan bouwen. Dan wordt het voor de studenten ook weer interessanter.' Een collega voegt toe: We vinden elkaar steeds beter, afstemmen gaat makkelijker. We vertrouwen steeds meer op elkaar. Dan kun je zeggen: 'pak jij dat op?' Dat is heel fijn.' ●

Anders leren en opleiden betekent ook: anders organiseren

‘Willen we dit echt stevig neerzetten, dan is er meer nodig.’

Interdisciplinair leren en opleiden vraagt inhoudelijk, in de uitvoering én organisatorisch een andere aanpak dan een monodisciplinaire werkwijze. Dat ervaren de professionals en studenten die dagelijks met elkaar samenwerken in leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern. Maar ook vanuit hun thuisorganisaties en besturen is verandering nodig, om de nieuwe werkwijzen voldoende te kunnen ondersteunen en faciliteren. Hierin valt nog winst behalen, vinden de betrokken professionals. Ook ULVO kan daarbij een belangrijke rol spelen. .

De interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in Leidsche Rijn en Vleuten/de Meern zijn pilots. Ze draaien voor het grootste gedeelte op tijdelijke gelden, met pioniers die zich vol energie en enthousiasme inzetten om hun gezamenlijke opleidingspraktijken te veranderen. Deze professionals geloven in de toegevoegde waarde van interdisciplinair opleiden en samenwerken op school en in de wijk, en willen de werkwijze voortzetten én uitbreiden naar andere organisaties en wijken. Tegelijkertijd lopen ze in de huidige pilot nog tegen praktische en inhoudelijke belemmeringen aan. De bestaande systemen waarbinnen ze werken, veranderen namelijk niet zomaar mee.

Rammelen aan het werkveld

De praktijkopleiders en de docenten van de opleidingsinstituten ondervinden daarvan dagelijks de gevolgen. Ze werken met elkaar en hun studenten volop samen over de grenzen van hun organisaties en vakgebieden heen, maar hun organisaties zijn hierop nog niet ingericht en collega's betrekken blijkt soms lastig. Ze 'rammelen' dus, zoals één van de deelnemers het omschrijft, voortdurend aan het werkveld en hoe dat georganiseerd is. En 'die complexiteit, dat je op verschillende lagen tegelijk bezig bent, het schakelen daartussen...dat vraagt wel iets', zegt één van hen.

De deelnemers aan de pilot zijn, als voortrekkers, steeds degenen die het voortouw pakken als zaken op een andere manier geregeld moeten worden dan gebruikelijk. Zij lopen er in de uitvoering namelijk als eersten tegenaan: wie gaat eigenlijk die student van Vaktherapie begeleiden, die opeens op onze basisschool rondloopt? Hoe zorgen we dat de opdrachten voor de studenten in ons interdisciplinaire leerteam aansluiten bij de eisen van al hun verschillende opleidingen? Hoe richt je een casusbespreking met studenten van mbo, hbo en wo zó in, dat zij allemaal voldoende kunnen brengen en halen?

Heel veel afstemming

Om dat voor elkaar te krijgen is medewerking van collega's, op alle lagen, nodig. Maar niet iedere deelnemende opleiding is even flexibel als het gaat om aanpassingen van, bijvoorbeeld, een rooster of een stageopdracht. En niet op iedere stageschool is het team even goed toegerust om te werken met zo'n diverse groep stagiairs. 'De collega's meekrijgen, tja...dat is nog wel een dingetje', zegt een schoolopleider hierover. De opleidingsinstituten, stagescholen en wijkorganisaties die deelnemen aan de pilot, zijn nog ingericht zijn op de bekende, monodisciplinaire manier van werken. Daarbinnen organisatorisch verandering bewerkstelligen en collega's op de werkvloer meekrijgen, vraagt volgens een deelnemer 'heel veel afstemming, heel veel werk, heel veel 'matching'. Voor sommigen kan die inzet af en toe een flinke wissel op hun dagelijkse werk trekken. Een professional uit het sociale domein geeft aan: 'Ik besteed nu veel te veel uren aan dit leernetwerk ten opzichte van het werk dat in de wijk mijn aandacht vraagt'. Ook de schoolleiders van drie basisscholen in de wijk geven aan dat hun organisaties eigenlijk meer uren nodig hebben. Eén van hen zegt. 'Ik investeer er tot nu toe zelf heel veel tijd in, maar eigenlijk heb ik die tijd niet.' Samen met de anderen stelt zij, dat er meer geld en tijd nodig is om het 'rond te krijgen'. Ook opperen zij de inzet van een regiehouder vanuit ULVO, die helpt met afstemming tussen organisaties, iets waar nu veel tijd in gaat zitten.

Sturing op inhoud en gezamenlijke doelen

Naast meer tijd of hulp bij afstemming, zien de huidige kartrekkers nog andere manieren om de uitdagingen die ze nu ervaren, aan te pakken. Iets meer sturing op de inhoud en gezamenlijk doelen vanuit ULVO, bijvoorbeeld. Een onderwijsprofessional geeft aan: 'Eigenlijk hebben we niet echt veel instructie gehad over wat nu de bedoeling van de leernetwerkbijeenkomsten is. Dus dat hebben we maar een beetje op onze eigen manier vormgegeven want er zijn natuurlijk genoeg mooie dingen die we met elkaar kunnen bespreken. Maar; hoe zorgen we dat we daarmee wel naar één doel werken? Een beetje sturing daarop is wel fijn.' Een professional van een wijkorganisatie ziet dit ook zo: 'Waar werken we nu echt samen aan, hoe kunnen we elkaar versterken? Als dat wat meer bij elkaar wordt gebracht... dat zou wel helpen.' De meesten geven aan, dat ze al dit soort zaken 'gaandeweg steeds meer met elkaar ontdekken', maar ook dat dat veel tijd kost.

Een ander punt waarop meer sturing wenselijk lijkt, is wat ieders verantwoordelijkheid is. De stagescholen ervaren daarin nu soms onduidelijkheid in de samenwerking met bepaalde opleidingsinstituten. En ook tussen de scholen en de wijkorganisaties kan het soms scherper, stelt een praktijkprofessional uit de wijk: 'Wat er wordt er gevraagd vanuit ons als wijkorganisatie en wat doen de scholen? Hoe kun je daar meer gezamenlijkheid in vinden? Dat is echt zoeken met elkaar.' Een schoolopleider denkt dat 'het helpt als daar meer structuur in is, vooraf, om de verwachtingen naar elkaar wat helderder te hebben.'

Het begint allemaal met de werving van studenten

Een concreet punt van zorg in beide leeromgevingen in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern dat daarmee samenhangt, is gelijktijdige deelname van voldoende studenten van alle verschillende opleidingen. Dit is volgens de opleiders een voorwaarde om de studenten echt interdisciplinair op te kunnen leiden. . Op dit moment lopen niet alle studenten even lang stage en zijn de verhoudingen in aantal ongelijk,. 'Er is daardoor nu te weinig cohesie in ons leernetwerk,' vertelt één van hen. 'Dat is jammer. Het is belangrijk om met z'n állen een lerend netwerk te hebben, om al die verschillende studenten sámen, tegelijk in de school te hebben, voor een goede dynamiek.'

*'Willen we dit echt stevig neerzetten,
dan is er meer nodig. Alleen dan kunnen we
het lerarentekort samen aanpakken.'*

Niet alleen de inhoud, ook de financiering van deze nieuwe vorm van onderwijs 'valt of staat met de massa', zoals een instituutopleider stelt. Alleen bij voldoende studenten per opleiding kan er namelijk vanuit de deelnemende opleidingsinstituten een docent vrijgemaakt worden voor studentbegeleiding op locatie, in de leeromgevingen. 'Het begint dus allemaal met de werving en daarin spelen de opleidingen een bepalende rol', stelt een docent.

De drie schoolleiders van de deelnemende basisscholen in Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern vinden dat 'álle betrokken opleidingen daar nu echt in moeten gaan investeren.'. Bij sommige opleidingen is dat geen probleem, die weten voldoende studenten enthousiast te maken voor de bijzondere stagemogelijkheid. Maar bij andere opleidingen lijkt het minder makkelijk te gaan. Een schoolleider zegt: 'Er zijn opleidingen die dan vinden dat wij die studenten binnen moeten halen. Maar wij kunnen echt minder goed overbrengen aan een student waarom die mee zou moeten doen. En we kunnen dat niet faciliteren.'. De schoolleiders vinden dat

de opleidingen meer kunnen doen. Zoals hun studenten compensatie geven voor deelname, of studiepunten. Ze hopen vooral op meer inzet vanuit de pabo's, die zij de 'minst enthousiaste voortrekker' noemen. 'Straks hebben we volgend jaar opnieuw een netwerk waarbij de studenten van de pabo's ondervertegenwoordigd zijn.', vreest één van de schoolleiders. 'Willen we dit echt stevig neerzetten, dan is er meer nodig. Alleen dan kunnen we het lerarentekort samen aanpakken.'

Mooie zaadjes planten

De karttrekkers van ULVO n Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern zien dus nog genoeg verbetermogelijkheden. En soms kost het vormgeven van de nieuwe leeromgevingen behoorlijk wat extra tijd en energie. Maar, het levert ook iets op: 'We hebben echt iets tofs,' vindt een instituutopleider. 'En ja, het is even lastig voor de voor degenen die het als eersten moeten doen. Maar als we het niet proberen, dan weten we zeker dat er niks gaat veranderen. En ik merk ook dat het heel veel trots oplevert als het dan wel lukt. Er zit zoveel meerwaarde in.'

*'Als we het niet proberen, dan weten
we zeker dat er niks gaat veranderen.'*

Een praktijkprofessional zegt: 'Ik moet ons eigenlijk wel een compliment geven. Als ik kijk naar waar we begonnen zijn... We hebben samen een idee gecreëerd, daar hebben we nu aan gewerkt. De start was misschien wat onrustig, maar nu begint het echt vorm te krijgen. Het is mooi om dat te zien, en een mooi pad om aan deel te nemen, ook als ik kijk naar de toekomst.'

Die toekomst is voor veel van de pioniers in deze wijk ook dé motivatie om tijd en energie in het project te blijven steken. Ze verwachten dat hun investering zich zal terugbetalen. 'Ik denk dat we hele mooie zaadjes planten. Ik hoop dat andere scholen ook aanhaken als ze zien wat dat op kan leveren,' zegt een instituutopleider. 'Ik zou het ook doodzonde vinden als het na volgend jaar afgelopen is,' zegt een praktijkprofessional. 'Ik heb echt de intentie om die extra uren erin te steken, maar wel met het perspectief dat dit niet na twee jaar klaar is.'

Zo'n duurzame insteek is ook nodig om het project te laten slagen, stelt een schoolleider: 'Je moet het gewoon lang doen. Een pilot van een jaar, dat is niks.' Verandering, op alle lagen, vraagt volgens alle betrokkenen om een lange adem én een visie op de lange termijn. Een leerkracht zegt: 'Het is een andere manier van leren. Het vraagt een andere mentaliteit. Dat geldt voor iedereen.' ●

H2

**Lessen, succesfactoren,
uitdagingen en
handelingsperspectieven
voor interdisciplinair
samenwerken in
opleidings- en
beroepspraktijk**

Uit de verhalen komt naar voren dat interdisciplinair samenwerken en leren in de opleidings- en beroepspraktijk een waardevolle bijdrage levert aan zowel de ontwikkeling van studenten, de professionalisering van opleiders als aan het versterken van de pedagogische basis rond kinderen in de wijk. Daarnaast maken de verhalen inzichtelijk welke uitdagingen deze innovatieve aanpak met zich meebrengt, en wat daarbij goed werkt.

Geleerde lessen

Op basis van de inzichten uit de observaties en gesprekken in beide leeromgevingen van ULVO en vanuit de leidende theorieën van sociaal kapitaal en boundary crossing die hierbij zijn toegepast, kunnen lessen worden geformuleerd voor succesvol interdisciplinair samenwerken in deze én andere opleidings- en beroepspraktijken in het sociale, educatieve en pedagogische domein:

Les 1: Verbinding in opleiden leidt tot versterking van de pedagogische basis

Voor de betrokken professionals en organisaties in onderwijs, zorg en welzijn is samenwerken niet altijd vanzelfsprekend, of ingebed in hun werkwijze. Wel is het vaak een wens, die alleen lastig te realiseren is. Door samen studenten op te leiden in de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO weten de domeinen elkaar ook in de lokale praktijk beter te vinden en kunnen professionals samen effectiever inspelen op complexe vraagstukken op school en in de wijk.

Les 2: Interdisciplinair opleiden is ook professionaliseren

Niet alleen de studenten, maar ook de praktijk- en instituutsopleiders groeien door het samenwerken in de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO in hun rol en leren buiten de grenzen van hun eigen discipline te denken en handelen.

Les 3: Onderwijsassistenten kunnen een brugfunctie vervullen

Onderwijsassistenten (in opleiding) kunnen, ook in het voorgezet onderwijs, een belangrijke praktische en pedagogische schakel vormen tussen leerling, leerkracht en sociale professional in een interdisciplinaire onderwijsomgeving. Deze meerwaarde versterkt het beroep én is waardevol voor de MBO-studenten zelf.

Les 4: De positie van de student in een innovatieve leeromgeving

Voor studenten is het niet vanzelfsprekend om te kiezen voor een stage in een interdisciplinaire leeromgeving: het is niet altijd duidelijk wat zij daarvan kunnen verwachten of vraagt meer inzet dan een monodisciplinaire stage. Het innovatieve karakter van de leeromgevingen vraagt van studenten flexibiliteit, aanpassingsvermogen en veel eigen initiatief, en soms ervaren studenten de nadelen van het feit dat hun leeromgeving gaandeweg wordt vormgegeven en dat hun begeleiders daarin zoekend zijn.

Les 5: Leren in context maakt het verschil

Samenwerken aan actuele vraagstukken die spelen in de school en de wijk, verrijkt de stage van studenten in interdisciplinaire leeromgevingen en draagt direct bij aan oplossingen in de lokale onderwijs- of pedagogische praktijk.

Les 6: Samen opleiden = samen zoeken

Het vormgeven van een omgeving voor interdisciplinair leren en opleiden is pionieren. Veel is nog onduidelijk, kaders worden pas gaandeweg gevormd en organisatorisch is niet alles op orde. Dit maakt het voor de deelnemers niet altijd makkelijk: pas door het te doen, leren zij samen wat wel en niet werkt – en dit heeft ook gevolgen voor de studenten in hun leernetwerk. In de aansturing van bovenaf is het zoeken naar een balans tussen vooraf kaders vastleggen en de teams laten ontdekken wat werkt. Het is voor alle betrokkenen een doorlopend leerproces. Dit kost (extra) tijd en aandacht ten opzichte van leren en opleiden in monodisciplinaire leeromgevingen.

Les 7: Betrekken van iedereen in en rond de leeromgeving

Succesvol interdisciplinair leren en opleiden werkt alleen als er op alle lagen en in alle afdelingen van de betrokken organisaties aan wordt (mee-)gewerkt. Betrekken van collega's die buiten de leernetwerken zitten, maar in de praktijk wel te maken hebben met de studenten in de nieuwe leeromgevingen, is onontbeerlijk om de studenten goed te begeleiden.

Les 8: Evenwicht

Evenwichtige vertegenwoordiging en facilitering is nodig. In de pilot van ULVO krijgen niet alle deelnemende professionals nu evenveel tijd voor hun taken. En vanuit de opleidingen is sprake van scheve vertegenwoordiging: vooral sociale opleidingen zijn goed vertegenwoordigd, terwijl pabo-studenten ondervertegenwoordigd zijn. Dit heeft effect op het succes van samen leren en opleiden.

Les 9: Aandacht voor alle facetten van de T-shaped professional

Stagiairs in de interdisciplinaire leeromgevingen hebben een dubbelere leeropdracht: zij leren hun eigen vak uit te oefenen in de beroepspraktijk en moeten zich tegelijkertijd bekwamen in het samenwerken met andere disciplines op de (nieuwe) werkvloer. Dit vraagt extra aandacht in de ondersteuning van studenten en een goede balans tussen mono- en interdisciplinair opleiden. Deze dubbele opdracht geldt ook voor docenten: zij moeten zelf leren om interdisciplinair samen te werken als opleiders, en tegelijkertijd de studenten begeleiden in het aanleren van deze vaardigheid. Ook dit kost tijd en aandacht, en behoeft soms ondersteuning.

Les 10: Nieuwe disciplines in de school: dat is wennen voor iedereen

Het opleiden van 'andere' soorten studenten dan van de pabo of de lerarenopleiding in een schoolcontext, of de samenwerking met andere disciplines binnen de school, is voor scholen veelal nieuw en vraagt aanpassing van kaders, werkwijzen én mindset van alle betrokken (onderwijs-)professionals (binnen en buiten de leernetwerken) en studenten. Voor de betrokken scholen kost deze nieuwe werkwijze vooral in de afstemming met alle partijen veel extra tijd, die nog niet altijd goed belegd is.

Les 11: Relaties zijn de basis

Elkaar goed leren kennen als collega's (in opleiding), elkaars taal, cultuur en werkwijzen leren kennen en begrijpen, en op elkaar ingespeeld raken kost tijd, maar is een belangrijke basis voor succesvol samen opleiden in een interdisciplinaire opleidingsomgeving.

Les 12: Sociale professionals (in opleiding) kunnen een verschil maken in de school

Hoewel het voor onderwijsprofessionals (in opleiding) niet altijd meteen makkelijk is om te begrijpen wat een sociale of pedagogische professional kan toevoegen in de school, wordt in de leeromgevingen van ULVO duidelijk dat hun inbreng veel kan bijdragen: zowel aan het verlagen van de werkdruk van de leerkracht, als aan het directe welzijn van leerlingen.

Kritische succesfactoren

Voor het slagen van interdisciplinair opleiden lijken de volgende factoren doorslaggevend:

Succesfactor 1: Een gedeelde visie en onderlinge afstemming

Professionals in een interdisciplinaire leeromgeving moeten het eens zijn over het waarom en het doel van hun samenwerking, met ruimte voor diversiteit in aanpak. Het is belangrijk om bij de start aandacht aan te besteden aan een gedeelde visie en de gezamenlijke doelen in de leeromgeving, en hierover uit te blijven wisselen. Zo blijft de gedeelde langetermijndoelstelling in zicht en kan deze de leidraad blijven vormen in de gezamenlijke praktijk. Ook op organisatieniveau is een gedeelde visie en gezamenlijke doelstelling van de instituten, opleidingsscholen en wijkorganisaties nodig om de benodigde ondersteuning en facilitering van de leeromgevingen te (blijven) waarborgen.

Succesfactor 2: Structurele inbedding en facilitering, voldoende tijd

Interdisciplinair opleiden vraagt structurele (extra) ondersteuning in tijd, geld en organisatie. Pionieren werkt, maar vraagt uiteindelijk om duurzame kaders. (En daarmee: structurele veranderingen in organisatie, beleid en bestuur).

Succesfactor 3: Rolmodellen en praktijkbegeleiding vanuit het eigen domein

Studenten van sociale opleidingen hebben in een schoolcontext baat bij herkenbare rolmodellen in hun stageomgeving. Een praktijkopleider uit hun eigen domein is daarbij cruciaal.

Succesfactor 4: Flexibele, goed ondersteunde pioniers in de basis

Pionieren in de vormgeving van nieuwe, innovatieve leeromgevingen vraagt, zeker in de eerste periode, om professionals die buiten de kaders kunnen en willen werken, een flexibele instelling hebben en met weerstand om kunnen gaan. Waardering vanuit hun organisaties voor deze pioniersrol en erkenning voor de complexe opdracht waar zij aan werken, is nodig om motivatie te behouden. Als pioniers goed ondersteund worden, kunnen zij samen de kaders ontwikkelen die uiteindelijk nodig zijn voor een duurzame interdisciplinaire leeromgeving waarin ook hun andere collega's betrokken kunnen worden.

Succesfactor 5: Ruimte voor het overbruggen van verschillen

Verschillen in werkwijzen, taalgebruik en opleidingsculturen zorgen soms voor misverstanden of fricties tussen betrokkenen in nieuwe interdisciplinaire leeromgevingen. Wanneer er bewust blijvend aandacht wordt besteed aan deze verschillen, door tijd vrij te maken voor dialoog en gezamenlijke reflectie, kunnen deze overbrugd worden en juist leerzaam zijn voor opleiders, studenten en collega's in en rond de leernetwerken.

Succesfactor 6: Inzichten en ervaringen delen met stakeholders

Om collega's met wat meer afstand tot de leernetwerken, van leerkrachten tot instituutsopleiders, duurzaam te betrekken en hun steun en medewerking te waarborgen, moeten zij structureel worden meegenomen in het waarom, wat en hoe van interdisciplinair leren en opleiden in en rond de school. Het delen en laten ervaren van leeropbrengsten en de positieve impact op de eigen werkomgeving, de studenten, en de leefwereld van leerlingen en ouders in en rond de school, zijn cruciaal om alle stakeholders, op alle lagen, mee te krijgen.

Risico's en uitdagingen

De interdisciplinaire leeromgevingen bieden aantoonbaar meerwaarde, maar er zijn aanzienlijke risico's en uitdagingen die het succes en de duurzaamheid van deze aanpak kunnen bedreigen:

Risico 1: Onbalans in betrokkenheid

In meerdere verhalen wordt duidelijk dat niet alle betrokken partijen – scholen, opleidingen, wijkorganisaties – in de twee onderzochte leeromgevingen van ULVO even sterk aangehaakt zijn. Dit kan leiden tot scheve verhoudingen wanneer professionals of studenten vanuit een bepaald domein in de meerderheid zijn, of meer tijd hebben dan anderen. Zo zijn sociale opleidingen in de leeromgevingen goed vertegenwoordigd, terwijl pabo-studenten ondervertegenwoordigd zijn. Ook zijn de sociale wijkorganisaties met minder menskracht aanwezig dan de praktijkopleiders van de scholen. Dit ondermijnt het beoogde evenwicht en het leren van en met elkaar.

Risico 2: Kadering en flexibiliteit

Gebrek aan een heldere rolverdeling, structuur of duidelijk afspraken in een nieuwe leeromgeving kan leiden tot versnippering, en daarmee verlies aan richting, samenhang en continuïteit. Sommige deelnemers voelen zich onzeker bij het ontbreken van kaders. Tegelijkertijd is flexibiliteit nodig omdat innovatieve leeromgevingen pas in de praktijk echt vorm krijgen. Voldoende aandacht voor ieders behoeften en steeds opnieuw afwegen daarvan is nodig om te de balans te houden en uiteindelijk te komen tot duurzame basiskaders.

Risico 3: Beperkte structurele inbedding

De pilots van ULVO draaien voornamelijk op tijdelijke middelen en individuele inzet. Zonder structurele financiering en organisatorische verankering is het risico groot dat verworven inzichten en netwerken wegvallen na afloop van het project. Onzekerheid over de mogelijkheid voor duurzame ontwikkeling en betrokkenheid en het maken van impact vormt een risico voor de motivatie van deelnemende professionals.

Risico 4: Praktische belemmeringen en afstemmingsproblemen

Verschillen in roosters, stagedagen, opleidingsdoelen en niveaus (mbo, hbo, wo) maken het moeilijk om gezamenlijke leeractiviteiten structureel vorm te geven. Deze praktische problemen vergen bovendien veel organisatiekracht van katrekkers en vormen een risico op overvraging of deelnemend die afhaken. Op organisatorisch niveau is hierin meer afstemming nodig.

Risico 5: Verlies aan inhoudelijke diepgang en gedeelde focus

Doordat opleidingen verschillende leeruitkomsten en leerdoelen hanteren en studenten zich op uiteenlopende opdrachten richten, is het soms moeilijk om gezamenlijke interdisciplinaire leerlijnen te ontwikkelen. Er is een risico dat het 'samen opleiden' slechts oppervlakkige uitwisseling blijft in plaats van diepgaand samen leren, wanneer de opleidingen, studenten en begeleiders hier niet flexibel mee omgaan.

Aanknopingspunten voor handelingsperspectieven

De geleerde lessen, succesfactoren en risico's wijzen op meerdere ontwikkelrichtingen voor beleid en praktijk. Voor duurzame versterking van interdisciplinair opleiden en professionaliseren zijn de volgende concrete aanknopingspunten van belang:

Ontwikkel een gedeelde visie en gezamenlijke leerdoelen

Een gedeeld begrippenkader en gemeenschappelijke leeruitkomsten helpen om de samenwerking tussen opleidingen, scholen en wijkorganisaties te richten. Dit voorkomt dat interdisciplinair opleiden verwordt tot losse praktijkervaringen zonder samenhang. De ontwikkeling van gezamenlijke leeruitkomsten en toetscriteria kan bijdragen aan de herkenbaarheid en waarde van de leeromgeving voor alle betrokken disciplines.

Zorg voor duidelijke en passende rolverdeling in de begeleiding

De praktijk laat zien dat studenten behoefte hebben aan herkenbare en inhoudelijk passende begeleiding, zeker wanneer ze stagelopen in een domein dat niet hun eigen is. Dat vraagt om:

- structurele koppeling van studenten aan praktijkprofessionals uit het eigen domein;
- rolmodellen en 'liaisons' die bruggen slaan tussen domeinen;
- duidelijke afspraken over wie waarvoor verantwoordelijk is in begeleiding en beoordeling.

Ontwerp hybride leeromgevingen die zowel gedeeld als vakspecifiek zijn

Om studenten te helpen zich te ontwikkelen tot 'T-shaped professionals', is het van belang dat ze zowel diep leren in hun eigen discipline als breed leren samenwerken over domeinen heen. Dat vraagt om een doordachte mix van:

- monodisciplinaire verdieping (voor vakbekwaamheid);
- interdisciplinaire leeractiviteiten (voor samenwerking en contextsensitiviteit);
- praktijkervaring in gemengde settings (school én wijk).

Maak ruimte voor ontmoeting, dialoog en gedeelde reflectie

Het succes van interdisciplinaire samenwerking staat of valt met onderling vertrouwen, erkenning van verschil en het vermogen om van elkaar te leren. Het faciliteren van:

- gezamenlijke intervisie;
- teambezoeken aan elkaars praktijk;
- reflectieve bijeenkomsten voor begeleiders en studenten

draagt bij aan het versterken van de noodzakelijke, gezamenlijke professionele cultuur en duurzame samenwerkingsrelaties over grenzen van disciplines.

Investeer in professionele ontwikkeling van opleiders en begeleiders

De verhalen maken duidelijk dat interdisciplinair begeleiden iets anders vraagt dan monodisciplinaire stagebegeleiding. Instituuts- en praktijkbegeleiders hebben behoefte aan ondersteuning bij het ontwikkelen van nieuwe rollen, vaardigheden en vormen van samenwerking. Dat vraagt onder meer om:

- training en intervisie gericht op het begeleiden van interdisciplinaire leerprocessen;
- verkenning van elkaars vaktaal, beroepsbeelden en professionele normen;
- tijd en ruimte om te experimenteren met nieuwe begeleidingsvormen en gezamenlijk leren (bijvoorbeeld co-teaching of peer-review);
- reflectie op de eigen professionele identiteit in relatie tot andere domeinen.

Hiermee kunnen opleiders zelf het voorbeeld geven in hoe domeinoverstijgend leren en samenwerken eruitziet, en vormen zij de brug naar een nieuwe generatie professionals.

Versterk de infrastructuur voor coördinatie en afstemming

De verhalen tonen aan dat veel energie van pioniers opgaat aan het 'bij elkaar houden' van de samenwerking. Om deze werkwijze duurzaam te maken, is een ondersteunende infrastructuur noodzakelijk, waaronder:

- Een (decentrale) coördinator of regiehouder per leeromgeving die verantwoordelijk is voor planning, afstemming, communicatie en doorontwikkeling;
- Heldere afspraken op organisatieniveau tussen opleidingsinstellingen, scholen en wijkorganisaties over gedeelde tijd, inzet en verantwoordelijkheden;
- Flexibele kaders die samenwerking mogelijk maken, zonder bureaucratische drempels;
- Formele inbedding in het beleid van deelnemende instellingen.

Een stevige organisatorische basis maakt het mogelijk dat het pionieren overgaat in een bestendige praktijk.

Zorg voor zichtbaarheid, waardering en opschaling

Voor structurele borging van interdisciplinair opleiden is het essentieel dat de opbrengsten niet alleen intern gevoeld, maar ook extern erkend worden. De verhalen in deze publicatie maken duidelijk dat dit type opleiden diep ingrijpt op hoe mensen leren, samenwerken en zich professioneel ontwikkelen – maar dat deze impact vaak onder de radar blijft. Drie handelingslijnen zijn hierin cruciaal:

• Zichtbaar maken van impact en meerwaarde

Documenteer en deel goede voorbeelden van samenwerking, leeropbrengsten en veranderingen in de praktijk – zoals de huiskamer, begeleidingsuren of werkdrukverlaging in de klas. Gebruik daarbij storytelling en visuele media om

de betekenis en effecten van het werk tastbaar en herkenbaar te maken. Dit inspireert andere betrokkenen, vergroot het draagvlak en onderbouwt waarom structurele inbedding en voortzetting noodzakelijk zijn.

Daarnaast is het belangrijk om de meerwaarde van deelname aan deze bijzondere stage expliciet en aantrekkelijk over te brengen aan (potentiële) student-deelnemers. Dit kan bijdragen aan betere werving en een bredere deelname vanuit alle aangesloten instituten. Door studenten een helder en aansprekend beeld te geven van wat zij kunnen leren en bijdragen in deze context – bijvoorbeeld via ervaringsverhalen, korte videoportretten of blogs – wordt hun motivatie versterkt om deel te nemen aan deze innovatieve leeromgeving. Denk hierbij ook aan het ontwikkelen van een digitale kennisbank of praktijkkaart waarin leeromgevingen, werkvormen en opbrengsten systematisch worden verzameld en ontsloten. Zo wordt zichtbaar wat deze manier van opleiden bijzonder maakt én wat zij oplevert voor praktijk, opleiding en student.

- *Waarderen en erkennen van inzet*

De pioniers dragen veel op vrijwillige basis – vaak naast hun reguliere taken. Structurele erkenning is cruciaal. Dat kan in de vorm van:

- tijd en formatie voor begeleiders en coördinatoren;
- formele rollen en functieomschrijvingen binnen scholen en opleidingen;
- aandacht in evaluaties en kwaliteitszorgsystemen;
- interesse en waardering door leidinggevenden, bestuurders en beleidsmakers.

Waardering is niet alleen een morele kwestie, maar versterkt eigenaarschap en duurzaamheid.

- *Stimuleren van groei en opschaling*

De huidige leeromgevingen kunnen fungeren als proeftuinen voor bredere implementatie. Zet in op:

- het begeleiden van nieuwe regio's of scholen die willen starten;
- ontwikkelen van formats en handreikingen gebaseerd op de geleerde lessen;
- het vormen van een netwerk of leergemeenschap van interdisciplinaire leeromgevingen;
- beleidsdialogen met gemeenten, koepels en ministeries over structurele inbedding van interdisciplinair opleiden in het stelsel.

Hierdoor kan de beweging zich als een olievlek verspreiden, zoals verschillende betrokkenen in verhaal 3 verwoorden: “We bouwen aan een vangnet om de jeugd heen. En dat doe je niet alleen – dat doe je samen.” ●

H3

**Van gezamenlijke
zoektocht naar
structurele praktijk**

De zeven verhalen in deze bundel tonen een rijk en gelaagd beeld van interdisciplinair opleiden in de praktijk. Ze laten zien wat het betekent om grenzen te overbruggen: tussen opleidingen, tussen domeinen, tussen professionals en studenten, tussen school en wijk. Wat zichtbaar wordt, is dat deze vorm van opleiden méér is dan een onderwijsinnovatie. Het is een vorm van samenlevingsopbouw.

Wat begon als een gedeeld verlangen om beter samen te werken rond de ontwikkeling van kinderen en jongeren in de wijk, is uitgegroeid tot een krachtige leerbeweging. In Leidsche Rijn en Vleuten/De Meern zijn door deze aanpak muren tussen sectoren doorbroken, nieuwe verbindingen gelegd en andere perspectieven geopend – voor studenten én voor professionals. De leeromgevingen fungeren als miniatuurnetwerken van de samenleving: plekken waar complexiteit niet wordt vermeden, maar aangegaan.

Maar de verhalen tonen ook: dit vraagt wat. Het vraagt moed om vaste routines los te laten. Het vraagt vertrouwen in wat nog onduidelijk is. Het vraagt investering in relaties, tijd voor afstemming en ruimte om te experimenteren. Het vraagt om leiderschap dat ruimte durft te geven, ook als de uitkomst nog niet vaststaat.

Toch is het precies in dat ongemak waar het leren begint. De professionals (in opleiding) in deze bundel laten zien dat het mogelijk is om anders te organiseren, anders te begeleiden en anders op te leiden – zónder de kracht van het eigen vakgebied te verliezen. Integendeel: wie stevig in het eigen vak staat, kan zich juist openstellen voor het perspectief van een ander. Die beweging – van verdieping naar verbreding – maakt professionals tot betekenisvolle schakels in het grotere geheel.

De verhalen nodigen uit om verder te bouwen. Aan nieuwe leeromgevingen, aan andere structuren, aan een cultuur waarin samenwerking niet de uitzondering, maar de norm is. Ze laten zien dat interdisciplinair opleiden niet vrijblijvend is, maar noodzakelijk als we willen opleiden voor de wereld van morgen. Een wereld waarin geen enkel kind of gezin nog tussen de schotten mag vallen. Een wereld waarin we, zoals een schoolleider het treffend verwoordde, 'een gemeenschap kunnen vormen waarin ieder kind zich gezien en gedragen weet'.

Deze bundel is daarmee geen eindpunt, maar een uitnodiging:

Om te blijven leren.

Om te blijven verbinden.

Om samen verder te gaan.

**‘Want écht verschil maken
doen we niet alleen – dat doen
we met elkaar.’**

Gebruikte literatuur

Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of educational research*, 81(2), 132–169.

Akkerman S. & Bakker, A. (2012). Het leerpotentieel van grenzen: “Boundary crossing” binnen en tussen organisaties. *Opleiding en Ontwikkeling*, 25, 15–19.

Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood Press.

Claridge, T. (2020). Social capital at different levels and dimensions: a typology of social capital. *Social Capital Research*, 13, 88–107.

Dingshoff, M., Nieman, E. & Boonen, A. J. H. (2023). Boundary crossing. Grenzen overbruggen in de interprofessionele samenwerking tussen school, kinderopvang en welzijnswerk. Rapportage Kenniscentrum Sociale Innovatie Hogeschool Utrecht.

Van Lieshout, F., Jacobs, G., & Cardiff, S. (2021). *Actieonderzoek Principes en onderzoeksmethoden voor participatief veranderen*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Verharen, L., & Rözer, J. (2022). *Menselijk en sociaal kapitaal*. In *Lexicon nabij sociaal werk* (pp. 38–43). Movisie.

Vyt, A. (2012). *Interprofessioneel en interdisciplinair samenwerken in gezondheid en welzijn*. Antwerpen. België: Garant.

Begrippenlijst

Interdisciplinaire samenwerking:

samenwerken over de grenzen van verschillende disciplines heen, in een team waarin de leden, afkomstig uit verschillende beroepsgroepen, werken aan één gemeenschappelijk doel, met gemeenschappelijke taken en verantwoordelijkheden om dat doel te bereiken. Zij hebben inzicht in elkaars professie, staan open voor een andere, nieuwe aanpak en kunnen delen van elkaars taken overnemen. Zij begeven zich (gedeeltelijk) op elkaars werkterrein (Vyt, 2012).

Opleidingsschool:

de PO- of VO-school waar een student stageloopt.

Praktijkopleider:

een professional uit de beroepspraktijk (in deze context: de school of een van de sociale of pedagogische organisaties in de wijk) die de stagiair begeleidt op de praktijkplek (en binnen ULVO ook: in de leernetwerkbijeenkomsten). Bijvoorbeeld: een leerkracht op de opleidingsschool, of een sociaal werker in de wijk.

Instituutsopleider:

een docent van één van de deelnemende onderwijsinstituten (MBO, HBO, WO) die de stagiair (op afstand en binnen ULVO ook in de leernetwerkbijeenkomsten) begeleidt bij de stage.

‘Onze bijzondere dank gaat uit naar alle studenten, schoolopleiders, schoolleiders, professionals uit het sociale en pedagogische domein, en de opleiders van mbo, hbo en universiteit. Met jullie grote inzet maken jullie de interdisciplinaire leeromgevingen van ULVO tot een succes. Dank ook dat jullie in alle openheid jullie verhalen hebben willen delen in deze publicatie.’

UTRECHT
LEERT